

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PŘÍRODOVĚDECKÁ FAKULTA
KATEDRA GEOGRAFIE

Filip SIVÁK

Analýza sídelního systému Karlovarského kraje

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem zadanou bakalářskou práci vypracoval sám pod vedením doc. RNDr Mariána Haláse, PhD. A také, že jsem veškerou použitou literaturu a zdroje uvedl v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 30.4 2010

.....

podpis autora

Na tomto místě bych rád poděkoval doc. RNDr. Mariánu Halásovi Ph.D. za jeho cenné rady, Mgr. Miloslavu Šerému za poskytnutá historická data a komentář k nim a regionálnímu autorovi v oblasti historie a zároveň bývalému řediteli Okresního muzea v Sokolově Ing. Pavlu Beranovi za nastínění historie Karlovarského kraje.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Přírodovědecká fakulta
Katedra geografie
Akademický rok: 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Filip SIVÁK**

Studijní program: **B1101 Matematika**

Studijní obory: **Matematika**
Geografie

Název tématu: **Analýza sídelního systému Karlovarského kraje**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem bakalářské práce je sídelně-geografická analýza Karlovarského kraje s důrazem na identifikaci a prostorové rozložení hlavních center a mezisídelních interakcí. Součástí práce budou některé z těchto analýz: historický vývoj obyvatelstva a sídel v regionu; základní demografická (příp. humánně geografická) charakteristika regionu; prostorová a velikostní struktura sídel (např. Zipfovou křivkou, příp. struktura podle obvodů ORP, podle zastoupení v jednotlivých velikostních kategoriích apod.); dojížďkové vazby a interakce v regionu; vazby regionu (centra regionu) na jiné okolní regiony (centra regionů) atd.

Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Rozsah pracovní zprávy: 10 000 - 12 000 slov
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

Bašovský, O., Mládek, J. Geografie obyvatelstva a sídel. Bratislava: UK, 1985
Hámp, M. Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext. Praha: UK, 2005
Hámp, M., Gardavský, V., Kühnl, K. Regionální struktura a vývoj systému osídlení v ČSR. Praha: UK, 1987
Horská, P., Maur, E., Musil, J. Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. Praha, Litomyšl: Paseka, 2002
Short, J. R. (ed.) Lidská sídla. 1. díl Velké geografické encyklopedie. Praha: Nakladatelský dům OP, 1994
Toušek, V., Kunc, J., Vystoupil, J. (eds.) Ekonomická a sociální geografie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008 - vybrané bakalářské a diplomové práce z katedry geografie PřF UP v Olomouci - data a materiály Českého statistického úřadu (www.czso.cz) - data o dojížděcí do zaměstnání a škol v regionu, dostupné na: http://dw.czso.cz/iPublMan/publikace_list.jsp?vecklic=06&uzeklic=99?

Vedoucí bakalářské práce: Doc. RNDr. Marián Halás, Ph.D.
Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: 22. června 2009

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2010

L.S.

Obsah

1. Úvod	8
2. Cíle	8
3. Metodika práce	8
4. Základní charakteristika území	10
5. Historický vývoj regionu	12
5.1 První písemné zmínky o osidlování	12
5.2 Historické Chebsko	13
5.2.1 Následky odpojování a připojování Chebska	14
5.3 Největší rozkvět oblasti.....	14
5.3.1 Rýžování cínu, těžba cínu a stříbra	15
5.3.3 Těžba uhlí a uranu.....	18
5.4 Meziválečné období	19
6. Zásadní změny sídelního systému.....	20
6.1 Slavkovská oblast.....	21
6.1.1 Obec Prameny aneb 1. český protektorát.....	22
6.2 Karlovarsko - Doupovsko	23
6.3 Sokolovsko	25
6.4 Chebsko	26
7. Obyvatelstvo	27
7.1 Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel	27
7.2 Růst obcí s rozšířenou působností	29
7.3 Rozmístění obyvatelstva	32
8. Sídla.....	33
8.1 Rozložení a velikostní struktura sídel	33
8.2 Města.....	36
8.2.1 Co znamená z pohledu práva v ČR pojem město?.....	36
8.2.2 Města v Karlovarském kraji.....	37
8.2.3 Porovnání měst kraje v rámci českých zemí.....	38
9. Regionální struktura Karlovarského kraje	40
10. Závěr.....	42
Summary	43
Klíčová slova.....	43

Seznam použité literatury	44
Přílohy.....	46

1. Úvod

Za téma bakalářské práce jsem si zvolil Analýzu sídelního systému Karlovarského kraje hned z několika důvodů. Území Karlovarského kraje je mi hodně blízké, poněvadž bydlím v Sokolově. Je to velice pestrý region s bohatou historií, během níž sídelní systém prošel zásadními změnami. Ačkoli dnes není region v rámci České republiky i Evropy tak výrazný jako dříve, stále je v něm co objevovat a právě sídelní systém naskýtá mnoho otázek a nabízí široký prostor pro analyzování. Tuto výzvu jsem rád přijal a pevně věřím, že alespoň na některé otázky během práce dokáži odpovědět.

2. Cíle

Cílem bakalářské práce je sídelně-geografická analýza Karlovarského kraje s důrazem na identifikaci a prostorové rozložení hlavních center a mezisídelních interakcí. Součástí práce budou tyto analýzy: historický vývoj oblasti, dlouhodobý vývoj obyvatelstva v regionu z pohledu historie, činitelé zásadních změn sídelního systému, prostorová a velikostní struktura sídel, rozmístění obyvatelstva, růst obcí s rozšířenou působností, dojížďkové vazby v regionu.

3. Metodika práce

Z důvodu, že se v Karlovarském kraji nachází dvě obce Březová (jedna v okrese Sokolov a druhá v okrese Karlovy Vary) a dvě obce s názvem Chodov (jedna v okrese Sokolov a druhá v okrese Karlovy Vary) budou obce v případech, kdy by mohlo dojít k jejich záměně, rozlišovat přídomky u Sokolova a u Karlových Varů.

S účinností od 1.1. 2007 nastala na základě vyhlášky č. 513/2006 Sb. o stanovení území okresů České republiky změna okresní příslušnosti města Teplá, která k 1. lednu 2007 přešla z okresu Karlovy Vary do okresu Cheb. Došlo k úpravě stavu, kdy sídlo správního obvodu obce s rozšířenou působností (SO ORP) se nacházelo v jiném okrese než samotná Teplá. Teplá náleží do SO ORP se sídlem v Mariánských Lázních, které náleží do

okresu Cheb. Tato vyhláška umožnila rozložit každý okres na SO ORP, které po složení přesně kopírují území samotného okresu. Pro lepší vypovídající hodnotu při porovnávání dat v mé práci budu začleňovat obec Teplá do okresu Cheb již od roku 1869.

Sídelní systém je v nepochybné interakci s obyvatelstvem a proto pro lepší pochopení a názornost považuji za důležité alespoň krátce zmínit dlouhodobý vývoj počtu obyvatel na daném území. Pro vývoj počtu obyvatel jsem použil statistické metody bazický a řetězový index. Obě metody jsem použil pro lepší přehlednost na správní celky: správní obvody ORP, okresy a samotný kraj.

Vývoj počtu obyvatelstva Karlovarského kraje je zpracován od konce 19. století do začátku 21. století. Rozmezí je ovlivněno dostupností statistických dat a historických pramenů. Výchozím časovým mezníkem je rok 1869, sledované období končí rokem 2008.

Na zpracování kapitoly o rozmístění obyvatelstva použiji metodu Lorenzovy křivky. Křivka vyjadřuje vztah mezi absolutní rovností, absolutní nerovností a skutečnou nerovností. Přímka absolutní rovnosti ($x=y$) se někdy označuje jako teoretická Lorenzova křivka, jejímž předpokladem je, že na x % území bydlí x % obyvatel. Lomená čára absolutní nerovnosti probíhá od bodu $[0;0]$ po ose x do bodu $[0;100]$ a dále pak po rovnoběžce s osou y do bodu $[100;100]$.

Pro podkapitolu 8.1 vyberu metodu nazývanou Zipfova křivka. Zipfova křivka určuje vztah mezi velikostí města a jeho pořadím v rámci sídelního systému. Je to jeden z modelů, který simuluje rozložení sídel podle velikosti (počtu obyvatel). Vychází z předpokladu, že počet obyvatel nejlidnatějšího města se rovná součinu počtu obyvatel libovolného menšího města a jeho pořadí v rámci celého sídelního systému.

Pro kapitolu 10. se musíme stanovit předpoklady, kdy se obec stává centrem dojížděky. Centrem dojížděky se stává obec po splnění několika kritérií. Do obce musí za prací dojíždět alespoň 750 obyvatel. V obci je více než 1 500 obsazených pracovních míst. A za třetí existují alespoň čtyři obce, pro které je daná obec hlavním centrem dojížděky. Obsazená pracovní místa v obci jsem vypočítal podle vztahu $OPM = ZEO + D - V$, kde ZEO jsou zaměstnaní ekonomicky aktivní obyvatelé v obci, D udává počet osob do

obce za prací dojíždějících a V jsou osoby za prací z obce vyjíždějící. Jednotlivé obce Karlovarského kraje jsou klasifikovány podle pracovní funkce, tedy podle podílu mezi počtem OPM v obci a počtem ZEAO v dané obci žijících. Kategorie obcí podle pracovní funkce jsou takové:

0 – 0,25: čistě obytná

0,26 – 0,50: obytná

0,51 – 0,75: obytně pracovní

0,76 – 1,00 pracovní

1,01 – 1,25 pracovní

1,26 a více: čistě pracovní

Při zpracování dojížděkové mapy regionu (volná příloha) může nastat problém s daty za jednotlivé obce o počtu vyjíždějících obyvatel za prací do hlavních center dojížděky, které jsou stanoveny podle předchozích tří premis. V tom případě přiřadím obce, u kterých nebudou data k dispozici, podle vzdušné vzdálenosti k nejbližšímu hlavnímu centru dojížděky.

Grafy a tabulky jsem zpracovával v programu Microsoft Excel 2003. Pro psaní samotné práce jsem použil Microsoft Word 2003. Volnou přílohu jsem zpracoval v programech JanMap, Microsoft Picture Manager a v malování.

4. Základní charakteristika území

Zkoumané území Karlovarský kraj je situováno v západní části České republiky, kde jižně hraničí s Plzeňským krajem, východně s Ústeckým krajem, západně a severně se Spolkovou republikou Německo. Zkoumaná oblast vznikla roku 2000 rozdělením Západočeského kraje na Plzeňský a Karlovarský kraj, jehož rozloha je 3 314 km² (331 445 ha)¹ což je 4,25 % rozlohy České republiky. Z plochy kraje je 43,1 % pokryto lesy.² Společně s Ústeckým krajem tvoří region soudržnosti Severozápad, tzv. NUTS 2. K 31.12. 2008 žije v Karlovarském kraji celkem 308 403 obyvatel.³ Hustota obyvatel k téže datu přibližně činí 93,05 obyv./km².⁴

¹ Český statistický úřad, Městská a obecní statistika (MOS); vlastní zpracování

² Internetové stránky Informačního portálu Karlovarského kraje

³ Český statistický úřad, Městská a obecní statistika (MOS); vlastní zpracování

⁴ Tamtéž

V kraji se nachází 132 obcí, včetně 37 měst. Kraj tvoří 3 okresy (Karlovarský, Chebský a Sokolovský) a zároveň se skládá ze sedmi správních obvodů (SO) ORP. Jmenovitě to jsou Karlovy Vary, Ostrov, Sokolov, Kraslice, Aš, Cheb a Mariánské Lázně.

Karlovarský okres tvoří dva SO ORP a to Karlovy Vary a Ostrov. Ve správní obvodu ORP Karlovy Vary se nachází včetně osmi měst 40 obcí. Jmenovitě to jsou Andělská hora, Bečov nad Teplou, Bochov, Božíčany, Březová (u Karlových Varů), Černava, Čichalov, Dalovice, Děpoltovice, Hory, Hradiště, Chodov (u Karlových Varů), Chýše, Jenišov, Karlovy Vary, Kolová, Krásné Údolí, Kyselka, Mírová, Nejdek, Nová Role, Nové Hamry, Otovice, Otročín, Pila, Pšov, Sadov, Smolné Pece, Stanovice, Stružná, Šemnice, Štědrá, Teplička, Toužim, Útvina, Valeč, Verušičky, Vrbice, Vysoká Pec a Žlutice. Z toho městy jsou Bečov nad Teplou, Bochov, Chýše, Karlovy Vary, Nejdek, Nová Role, Toužim a Žlutice. SO ORP Ostrov se skládá ze 14 obcí. Jmenovitě se jedná o Abertamy, Boží Dar, Hájek, Horní Blatná, Hroznětín, Jáchymov, Krásný Les, Merklín, Ostrov, Pernink, Potůčky, Stráž nad Ohří, Velichov a Vojkovice. Z nichž městy jsou Abertamy, Boží Dar, Horní Blatná, Hroznětín, Jáchymov a Ostrov.

Spojení správních obvodů ORP Aš, Cheb a Mariánské Lázně kopíruje od 1.1. 2007 území chebského okresu. Správní území ORP Aš tvoří 5 obcí včetně dvou měst. Konkrétně se jedná o obce Aš, Hazlov, Hranice, Krásná a Podhradí, přičemž městy jsou pouze Aš a Hranice. V SO ORP Mariánské Lázně se nachází včetně tří měst právě 14 obcí. Jsou to obce Drmoul, Lázně Kynžvart, Mariánské Lázně, Mnichov, Ovesné Kladruby, Prameny, Stará Voda, Teplá, Trstěnice, Tři Sekery, Valy, Velká Hleďsebe, Vlkovice a Zádub-Závišín, z nichž statut města mají obce Lázně Kynžvart, Mariánské Lázně a Teplá. V SO ORP Cheb je soustředěno 21 obcí, včetně 5-ti měst. Konkrétně to jsou Dolní Žandov, Františkovy Lázně, Cheb, Křižovatka, Libá, Lipová, Luby, Milhostov, Milíkov, Nebanice, Nový Kostel, Odrava, Okrouhlá, Plesná, Pomezí nad Ohří, Poustka, Skalná, Třebeň, Tuřany, Velký Luh a Vojtanov. Z toho městy jsou Františkovy Lázně, Cheb, Luby, Plesná a Skalná.

Území Sokolovského okresu je tvořeno SO ORP Sokolov a SO ORP Kraslice. Samotný SO ORP Sokolov zahrnuje včetně devíti měst 30 obcí. Jedná se o obce Březová (u Sokolova), Bukovany, Citice, Dasnice, Dolní

Nivy, Dolní Rychnov, Habartov, Horní Slavkov, Chlum Svaté Maří, Chodov (u Sokolova), Josefov, Kaceřov, Krajková, Královské Poříčí, Krásno, Kynšperk nad Ohří, Libavské Údolí, Loket, Lomnice, Nová Ves, Nové Sedlo u Lokte, Rovná, Sokolov, Staré Sedlo, Svatava, Šabina, Tatrovce, Těšovice, Vintířov a Vřesová. Z toho městy jsou Březová (u Sokolova), Habartov, Horní Slavkov, Chodov (u Sokolova), Krásno, Kynšperk nad Ohří, Loket, Nové Sedlo u Lokte a Sokolov. Zbýlých osm obcí sokolovské okresu náleží do SO ORP Kraslice. Jmenovitě se jedná o obce Bublava, Jindřichovice, Kraslice, Oloví, Přebuz, Rotava, Stříbrná a Šindelová, z nichž městy jsou Kraslice, Oloví, Přebuz a Rotava.

Do zkoumaného území zasahuje Vojenský újezd Hradiště a CHKO Slavkovský les.

5. Historický vývoj regionu

Historie je nedílnou součástí každého území a proto není možné analyzovat určitý region bez znalostí z jeho historie. Pokusil jsem se podchytit jen nejdůležitější období a fakta, nýbrž historie Karlovarského kraje je natolik bohatá, že i nastínění nejzásadnější věci zabere mnoho řádků.

5.1 První písemné zmínky o osidlování

Na území Karlovarského kraje zasahují tři krajinné makrotypy ČR (typy sídelních krajin). V časovém sledu to konkrétně jsou krajina velké středověké kolonizace Hercynica a Polonica, krajina pozdní středověké kolonizace a krajina novověké kolonizace Hercynica. Takže můžeme říci, že oblast dnešního Karlovarského kraje z části patří do hlavního prostoru kolonizačních krajin České republiky. Z čehož vyplývá, že kultivace území probíhala zhruba od 13. století. Osidlování probíhalo zatím jen na pahorkatinách a plochých vrchovinách. Kultivace vrchovin a hornatin začala okolo 2. poloviny 14. století, přičemž vrchoviny a hornatiny v severovýchodní části oblasti byly kultivovány až od 16. století. Jedná se o krajinné makrotypy ČR a tudíž se samozřejmě najde pár obcí, o kterých máme první zmínky již

před 13. stoletím. Například o Chebu máme první zmínku již z roku 1061⁵, o Sedleci, dnešní části Karlových Varů, je první zmínka z roku 1086⁶. Ze dvanáctého století se dochovaly první zmínky o Dolním Žandově, Dolních a Horních Lomanech (části dnešních Františkových Lázní), Lubech, Božetíně (část dnešní obce Nový Kostel), Plesné a Vackově (části dnešní obce Plesné), Polomu a Úseči (části dnešní obce Bočov, Chlumu (část dnešní obce Pšov), Teplé, Smilově (část dnešní obce Toužim), Žluticích, Chodově (u Sokolova), Kraslicích (části Černá, Čirá a Kostelní) a Kynšperku nad Ohří. Takže z 519 částí, na kterých se 132 obcí Karlovarského kraje dělí, jich je pouze 26 poprvé zmíněno před rokem 1200. Během 13. století jsou však zaznamenány první zmínky o 136 částích dnešních obcí Karlovarského kraje.

5.2 Historické Chebsko

Nejzápadnější část České republiky, Chebsko, nebylo vždy součástí Českých zemí. Je důležité si uvědomit, že dnešní Chebský okres nezabírá stejné území jako dřívější Chebsko, které se rozprostíralo na území jak dnešní České republiky tak i dnešní Spolkové republiky Německo. Oblast Chebska byla několikrát odpojena a následovně připojena k Českému panství, což mělo za následky mnoho sociálních změn ve mnou zkoumaném území.

Jak už jsem v předešlém textu zmiňoval, první písemná zmínka o Chebu (Egire) je z roku 1061 v listině římsko-německého krále Jindřicha IV. V této době je již Chebsko odtrženo od Českého panství a připojeno k německé říši. Roku 1146 se Chebsko stává majetkem rodu Hohenštaufů, kteří v září 1182 odtrhli od Českého státu ještě Sedlecko, dnešní území okresů Karlovy Vary, Sokolov a okolí Mariánských Lázní, a připojili ho k Chebsku. Avšak jen do roku 1193.

Když již nebylo přímých mužských potomků Hohenštaufů, připojil Chebsko na začátku roku 1266 k Českým zemím král Přemysl Otakar II., který po matce byl Hohenštauf. Ale jen na dobu deseti let, po kterých byl donucen se

⁵ Kol. autorů: Historický lexikon obcí ČR 1869 - 2005

⁶ Tamtéž

Chebska vzdát. Později se Chebsko stalo českých majetkem ještě během let 1291-1305, ale natrvalo ho připojil až 4. října 1322 Jan Lucemburský. O sto let později stanovuje Zikmund Lucemburský samostatnou zemí Ašsko, která vzniká odtržením od Chebska.

5.2.1 Následky odpojování a připojování Chebska

Mezi přímé následky odtržení Chebska od Českého království jistě patří zbudování hradu Loket na obranu Českých zemí pravděpodobně někdy ve 3. čtvrtině 12. století. A dále zformování zemské brány a celnice v Teplé po odtržení Chebska v 11. století. Je zajímavé, že z dnešních 24 částí obce Teplá mají datování první písemnou zmínku v roce 1233 tři. A ještě více pozoruhodnější je fakt, že k deseti již existujícím částem bylo roku 1273 poprvé písemně zmíněno rovných třináct částí z dnešních 24. Což dle mého názoru přímo neznamená, že ten daný rok vzniklo tolik osad, nýbrž je to důsledkem, že daný rok vyšla listina papeže Řehoře X., ve které je například první písemná zmínka o obci Jindřichovice⁷, která v tu dobu patřila k panství kláštera v Teplé, který zde v roce 1193 založil český šlechtic Hroznata ve snaze hospodářsky využít rozsáhlé pozemky, které vlastnil. Takže se nejedná o rozsáhlé osidlování okolí Teplé, ale o jakési zmapování dané oblasti. Nicméně to ale znamená, že okolí dnešní Teplé, která byla příhraniční obcí, bylo v roce 1273 hustě osídlené.

Když bylo v roce 1322 Chebsko definitivně připojeno k Čechám, ztratila Teplá strategický význam zemské brány a celnice⁸.

5.3 Největší rozkvět oblasti

Nejrychlejší rozkvět oblasti byl spjat s těžbou nerostných surovin, která zásadně ovlivnila strukturu dnešního sídelního systému daného území. První období, kdy se tak dělo, je datováno zhruba od 13. století do 16. století a jedná se nejdříve o rýžování cínu ve vodních tocích a později o samotnou

⁷ Oficiální internetové stránky obce Jindřichovice [online]. Nevedeno [cit. 2010-02-14].

Dostupné z WWW:

<<http://www.obcejindrichovice.cz/index.php?stranka=historie&vpravo=1>>.

⁸ Oficiální internetové stránky města Teplá [online]. Nevedeno [cit. 2010-02-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.tepla.cz>>.

těžbu. Druhé období se prolíná s koncem prvního období a jde o těžbu stříbra zejména v 16. století. Třetí poválečné období (po 1946) je typické pro rozsáhlejší a intenzivnější těžbu hnědého uhlí a uranu.

5.3.1 Rýžování cínu, těžba cínu a stříbra

Již během let 965-966⁹ pochází první písemná zmínka od arabského obchodníka Ibrahima ibn Jakuba o dovozu českého cínu na tržiště západní a východní Evropy právě z oblasti Slavkovského lesa (dříve Císařského lesa). Výskyt cínových rud je v Evropě velmi sporadický¹⁰, díky čemuž později nabyla oblast Slavkovského lesa evropského významu. Prvním českým rýžovištěm cínu v oblasti dnešního Karlovarského kraje se stává okolo 12. až 13. století Krásno¹¹. Od druhé poloviny 13. století vznikají během kolonizace Loketského kraje nová cínová rýžoviště v prostoru Perninku, Přebuzi a Nejdku na síti potoků říčky Rolavy. A Další počátkem 14. století v povodí Rotavy a Svatavy a vlastně v celém povodí Ohře v úseku od Chebu do Dalovic u Karlových Varů¹²

Postupem času se rýžování cínu rozšířilo na další místa. Ve 14. století se pracovalo na vytěžení těchto ložisek, tak intenzivně, že se dokonce ze dvou hornických sídlišť, Krásna a Horního Slavkova, stala do roku 1356 města¹³. Na přelomu 14. a 15. století se dobývání cínu pozvolna přemísťovalo od říčních toků k hlavním cínovým ložiskům v terénu a tím pádem již nemluvíme o rýžování cínu, nýbrž o těžbě.

Roku 1509 vydal Kašpar Pluh z Rabštejna, držitel Bečovského panství, řád pro cínovní hornictví, po jehož vyhlášení nastal ve slavkovské oblasti rychlý rozvoj důlní činnosti. Hlavní zájmovou oblastí se stal Hubský peň¹⁴ v blízkosti města Horní Slavkov. Před zahájením aktivního dobývání

⁹ Beran 1996, str. 16

¹⁰ Majer 1970, str. 7

¹¹ Tamtéž, str. 7

¹² Majer 1970, str. 7

¹³ Beran 1996, str. 16

¹⁴ Peň - hlubinná intruze menšího rozsahu než batolit (rozsáhlá intruzivní tělesa plutonických hornin), okrouhlého průřezu, strmého i mírného úklonu. Některé tzv. peň mohou být jen kupolemi skrytých batolitů

Hubského pně roku 1516 měl Horní Slavkov jen kolem 500 - 600 obyvatel a Krásno kolem 1 000 osob. Během následujících intenzivních prací během 30. a 40. let 16. století se počet obyvatel v Horních Slavkově rozrostl na 7 000 – 8 000 a v Krásně bylo něco kolem 2 000 obyvatel¹⁵. Což je pozoruhodné, že dvou důvodů. První je obrovský nárůst obyvatel a druhá zajímavost je ta, že v Horním Slavkově se počet obyvatel víc jak zdesetinásobil a přitom v Krásně pouze z dvojnásobil. Tento vývoj je důsledkem toho, že Horní Slavkov byl situován geograficky blíže k Hubskému pni, což zapříčinilo ztrátu významu správního centra Krásna, právě ve prospěch Horního Slavkova.

V tu dobu v Čisté, Pramenech a okolí Kynžvartu žilo asi kolem 3 500 lidí, z čehož vyplývá, že Horní Slavkov byl právem v první polovině 16. století pokládán za jedno z velkých báňských měst a řazen významem ke Kutné Hoře či Jáchymovu. Do konce 16. století by se hlavní místa výskytů cínové rudy na území dnešního Karlovarského kraje dala rozdělit na dvě oblasti, Slavkovská oblast a oblast Západního Krušnohoří. Do Slavkovské oblasti patřila ložiska Čistá, Horní Slavkov, Krásno, Kynžvart, Loket, Prameny a Smrkovec. V západním Krušnohoří se nacházela ložiska Boží Dar (začátek těžby 1533), Horní Blatná¹⁶ (začátek těžby 1532) , Hřebečná, Kraslice, Nejdek, Ostrov, Pernink, Přebuz a Rotava¹⁷. Ale i přes početně menší výskyt ložisek stále jednoznačně dominovala slavkovská oblast. Díky čemuž se například roku 1551 stala obec Čistá městem¹⁸.

Vlivem stále intenzivnější těžby a zdokonalování technologií se záhy nedostávalo hlavního lokalizačního faktoru průmyslu, vody. Řešení nově vzniklého problému se podařit několikrát vyřešit pouze krátkodobě systémem propojování a posilování potoků tekoucích k Hornímu Slavkovu. Dlouhodobějším řešením, které zaručilo dostatek vody ve Slavkovském údolí, byl až nový příkop tzv. Flossgraben (dnes zvaný Stoka). Účel Stoky byl dvojitý, prvotně zajistit dostatek vody pro těžbu cínu a druhotně zajistit splavování dřeva z Kynžvartských lesů do slavkovského údolí, kde bylo

¹⁵ Beran 1996, str.16 a 18

¹⁶ Horní Blatná a Boží Dar byly připojeny k Čechám až roku 1547. – Maur 2002, str. 83

¹⁷ Majer 1970, str. 10

¹⁸ Tamtéž, str. 14

potřeba například na pražení a tavbu cínových rud, jelikož v okolí Krásna a Horního Slavkova byly lesy již vyčerpány. V roce 1531 byly zahájeny výkopové práce, které trvaly 6 let. Po dokončení měl příkop probíhající po vrstevnicích přes neuvěřitelných 24 km. Na dnešním území Karlovarského kraje vznikl později ještě jeden příkop jemu podobný, tzv. Blatenský příkop (1540) v délce 20 km, který vedl z Černého potoka pod Božím Darem do cínového revíru Horní Blatná. Vybudování takovýchto příkopů vyžaduje určitou míru vyspělosti populace. Dovolím si tvrdit, že zde byla technicky vyspělejší populace než ve zbytku Českých zemích.

Kromě cínových dolů a rýžovišť byly na počátku 20. let 16. století úspěšné i báňské práce na stříbrorudných žilách. Díky čemuž zaznamenáváme další rozkvět oblasti, poněvadž s těžbou stříbra se budují i mincovny. Roku 1516¹⁹ se začíná s báňskými pracemi na stříbrorudných žilách v okolí Jáchymova. Z něhož se krátce po svém založení (v týž rok) vyvine druhé největší město v Čechách. Ale jak rychlý měl Jáchymov vzestup, tak rychlý měl i pád. V roce 1533 na vrcholu slávy měl mít 1 200 domů a 18 tisíc obyvatel²⁰. V roce 1601 uvádí prameny již jen něco přes 2 000 obyvatel a méně než 500 domů²¹.

Otevírání nových cínových a stříbrných dolů bylo velikým lákadlem pro německé, zejména saské, obyvatelstvo které sem kolonizovalo především po roce 1500²² a posilovalo zde již početnou německou populaci, která se sem přistěhovala během 12. - 13. století a postupně poněmčovala malé slovanské osady a dokonce i zakládala ryze německé kolonizační vsi²³.

Hornická kolonizace Krušnohoří a Slavkovského lesa kulminovala během 30. let 16. století. Nejdříve přirozeně jen zvyšovala počet obyvatel ve stávajících obcích, ale později zapříčinila stále častější povyšování obcí na horní městečka a města a tvorbu nových obcí. Vlivem zakládání nových center spjatých s těžbou cínu a stříbra se dosídlily vyšší polohy Krušných hor, které do té doby byly takřka liduprázdné. Tato kolonizační vlna

¹⁹ Tamtéž, str. 24

²⁰ Maur 2002, str. 84

²¹ Tamtéž

²² Tamtéž, str. 83

²³ Prokop 2001, str. 10

způsobila, že Krušnohoří a Slavkovský les tvořily oblast s relativně nejvyšším počtem měst a městeček v Čechách vůbec²⁴. Nelze však nezdůraznit, že obyvatelé byli převážně německého původu, české obyvatelstvo tvořilo menšinu, což o zhruba 400 let poté mělo pro oblast téměř katastrofické následky.

Samozřejmě žádné ložiska nerostných surovin nejsou nekonečná a tak již koncem 16. století se mnoho obcí postupně vyklidňovalo, právě v důsledku vyčerpání rudních zásob a v důsledku proudění ohromného množství drahého kovu do Evropy z kolonií. Celá zkoumaná oblast byla v úpadku. Obyvatelstvo hledalo alternativní zdroje obživy (uchytilo se například punčochářství a krajkářství či výroba hudebních nástrojů) nebo se odstěhovalo jinam.

5.3.3 Těžba uhlí a uranu

Již koncem 17. století se setkáváme s prvními náznaky těžby hnědého uhlí na Sokolovsku. Nýbrž první písemná zmínka o těžbě hnědého uhlí v této oblasti se dochovala až z roku 1760²⁵, nutno dodat, že rozsáhlejší dobývání uhlí nastalo až roku 1871²⁶ po výstavbě Buštěhradské železniční dráhy z Chomutova do Chebu. Přirozeně dráha pozitivně neovlivnila jen těžební průmysl, ale i další průmyslová odvětví. Tudíž se stala oblast lukrativní nejen pro české horníky, ale i skláře a jiné dělníky, kteří se sem z vnitrozemí stahovali. I když na ně zdejší německá honorace hleděla spíše jako na přivandrovalce, mezi prostými lidmi panovala národnostní tolerance. Zdá se to možná nepravděpodobné (ve srovnání s pozdějším historickým vývojem oblasti), ale důležitou roli národnostní snášenlivosti tu hrál fakt, že pracovních míst bylo dostatek pro všechny a tím pádem jedni neubírali chléb druhým.

Kolem roku 1880, kdy dolování ustoupila i poslední chmelnice (chmelnice zde byly od poloviny 17. století následujících 200 let typickým krajnotvorným prvkem), dostalo město Sokolov ryze průmyslový ráz, díky němuž přilákalo

²⁴ Tamtéž

²⁵ Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s. [online]. 2008 - 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné z WWW: < <http://www.suas.cz/page/show/slug/historie>>.

²⁶ Tamtéž

nové obyvatelstvo. Naopak v Kynšperku nad Ohří (doposavad druhé²⁷ nejlidnatější město okresu) díky otevření hnědouhelných povrchových dolů na Sokolovsku, nebyl nárůst obyvatel tak znatelný a Kynšperk nad Ohří vlivem této skutečnosti zřejmě přišel o status budoucího okresního města.

Hlavní dopady těžby uhlí na sídelní strukturu oblasti přineslo až období po druhé světové válce. Což je zapříčeno intenzitou těžby (z lomů se stávaly velkolomy) a i tím, že v začátcích těžby se uhlí získávalo pomocí hlubinných dolů a až postupem času se přešlo zejména na těžbu povrchovou.

Začátek těžby uranu v okolí Jáchymova je téměř identický s začátkem těžby hnědého uhlí na Sokolovsku. Uran se začíná po skromnu těžit již koncem 19. a začátkem 20. století. Avšak intenzivní těžba tu začala až po roce 1945, kdy byla velká poptávka ze strany Sovětského svazu.

5.4 Meziválečné období

Bída a hlad v letech prvních světové války a zejména vznik Československé republiky zapříčinily dosti národnostních konfliktů. Německé obyvatelstvo nehodlalo akceptovat vznik samostatného státu a byly zde snahy o vytvoření jakých si německých provincií. Postupně se situace uklidnila a v oblasti přibylo české obyvatelstvo. Velikou zajímavostí je, že až po roce 1918 zde mohly být poprvé zakládány české školy²⁸. Vlivem hospodářské krize a uchopení moci v Německu Hitlerem se situace začala opět vyhrocovat. V pohraničí byla vinou skladby průmyslu dosti vyšší nezaměstnanost než ve vnitrozemí. To vše pozvolna vyústilo k útěku českého obyvatelstva do vnitrozemí, rušení českých škol a nakonec i odtržení Sudet, do kterých patřil mimo jiné celý dnešní Karlovarský kraj. Následovala druhá světová válka.

²⁷ Nejlidnatějším městem okresu byly Kraslice
(Kol. autorů: Historický lexikon obcí ČR 1869–2005)

²⁸ Prokop 2001, str. 17.

6. Zásadní změny sídelního systému

Nejzásadnější dopad na populaci zájmového území byl odsun sudetských Němců. Pro hrubou představu bych uvedl, že při sčítání obyvatel v roce 1930 měl Karlovarský kraj 502 176²⁹ obyvatel, při sčítání v roce 1950 tu žilo pouze 244 112³⁰ lidí. Zajímavostí je skutečnost, že některým Němcům bylo povoleno zůstat, jednalo se o hornické specialisty, kteří byli pro další těžbu uhlí nepostradatelní. I přestože se sem rychle vraceli čeští usedlíci žijící zde před válkou a přicházeli i noví čeští obyvatelé, zelo mnoho vesnic prázdnotou. Markantní úbytek obyvatel byl postupně dosidlován nejen lidmi z vnitrozemí našeho státu, nýbrž i z jiných států, zejména Rumunska, ale i přesto se už nikdy nevyrovnal předválečnému stavu obyvatel. Je to až neskutečné ale po roce 1945 zaniklo (zcela či zčásti) na mnou zkoumaném území přes 150³¹ obcí, osad a samot. Za hlavní důvody úbytku sídel lze považovat několik skutečností. Především stále se rozvíjející těžba hnědého uhlí, utváření výcvikových vojenských táborů (později prostorů či újezdů) či příhraničních pásem a stavba vodních nádrží.

Tab.1: Počet zaniklých obcí, osad a samot na území dnešního Karlovarského kraje do roku 1980

		Okresy			Kraj
		Cheb	Sokolov	Karlovy Vary	
Celkem		134	96	146	376
Z toho	Obcí	34	45	75	154
	Osad	64	34	48	146
	Samot	36	17	23	76

Pramen: Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW:

<www.zanikleobce.cz>. vlastní zpracování

Pozn. Od roku 1980 do roku 2010 nezanikla v Karlovarském kraji ani jedna obec, osada či samota.

²⁹ Kol. autorů: Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005; vlastní zpracování

³⁰ Tamtéž; vlastní zpracování

³¹ Prokazatelně 154, nspecifikován rok zániku u 222 obcí, osad a samot. (Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <www.zanikleobce.cz>.)

6.1 Slavkovská oblast

Hned po druhé světové válce se objevily návrhy zřídit v západních Čechách vojenský výcvikový prostor. Po nedlouhém rozhodování byla hned z několika důvodů vybrána lokalita v dnešního Slavkovského lesa. Oblast byla opuštěná a měla velice dobrou strategickou polohu, jelikož ze západu byla chráněna přírodní bariérou několika téměř tisíci metrových kopců Slavkovského lesa. A tvořila jakýsi ze západu nedostupný trojúhelník mezi městy Cheb, Karlovy Vary a Mariánské lázně a tím pádem se nacházela mezi dvěma hlavními případnými liniemi útoky ze západu, mezi jižním koncem Slavkovského lesa a údolím Ohře. I přes protesty několika obcí, byl již na jaře vládou návrh schválen.

V roce 1949³² byl Vojenský výcvikový tábor Prameny na základě zákona o zřizování vojenských újezdů přejmenován na Vojenský újezd Prameny (VÚ Prameny). Ačkoli již v té době nebylo hlavní sídlo v obci Prameny, ale v Lázních Kynžvart, jelikož v Pramenech byly například nevyhovující podmínky pro armádní velitele.

Později se vojenské zájmy na území VÚ Prameny začaly střetávat se zájmy Jáchymovských uranových dolů, které zde prováděly průzkumy uranových ložisek. Jelikož uran byl v poválečném období strategickou záležitostí a prioritou číslo jedna, museli vojáci například přerušovat střelby či odkládat vojenská cvičení. Konflikt armády a jáchymovských dolů skončil až v roce 1954 zrušením VÚ Prameny a vytvořením nového Vojenského újezdu Hradiště na Karlovarsku (1953). Armáda dostala od Jáchymovských dolů písemné potvrzení o tom, že po dobu 10 let nebudou nárokovat těžbu uranu i v nově vzniklém vojenském újezdu a zažádala o zachování hranic VÚ Prameny, kvůli případnému navrácení armády v důsledku opuštění oblasti Jáchymovskými doly. Doly za pár let území skutečně opustily, ale VÚ Hradiště byl již natolik funkční, že se vojáci nikdy do Slavkovského lesa nevrátili.

I přes jepičí život VÚ Prameny zcela zaniklo několik obcí a mnoho jich zaniklo částečně (z původní zástavby zůstala jen torza). Zcela zaniklými obcemi a osadami jmenovitě jsou Bystřina, Město Čistá, Krásná Lípa, Lobzy,

³² Beranová-Vaicová 2005, str. 5

Milíře, Ostrov, Paseka, Rovná, Smrkovec, Studánka, Třidomí, Týmov, Vranov, Zadní domky a Žitná³³. Mezi částečně zaniklé obce patří například Arnoltov, Hrušková, Hluboká, Kamenice, Kostelní Bříza, Lazy, Louka, Nová ves, Prameny a Rudolec³⁴.

Zřejmě nejsmutnější příběh z této oblasti se váže k obci Čistá (později Město Čistá). Jak už jsem zmínil, tak Čistá, jejíž rozmach byl spjat s těžbou cínu, byla roku 1551 povýšena na královské horní město. Roku 1869 čítalo město 281 domů a 1982 obyvatel, v roce 1900 261 domů a 1634 obyvatel a o 30 let později stálo v Čisté 255 domů a žilo tu 1192 lidí³⁵. Ani tak vysoký předválečný stav obyvatelstva nezabránil poválečnému zařazení Města Čistá do VÚ Prameny a jeho následovanou likvidaci při natáčení armádního filmu „Boj o osadu“³⁶. Totální zkáza byla dokonána těžbou uranu přímo na obvodu města.

Velikým pozitivem je skutečnost, že díky vzniku VVP Prameny a vysídlení oblasti se zachovala nedotčená příroda a tudíž zde mohla roku 1974 vzniknout Chráněná krajinná oblast Slavkovský les.

6.1.1 Obec Prameny aneb 1. český protektorát

Byla to právě CHKO Slavkovský les, která později paradoxně zapříčinila úpadek samotné obce Prameny (k 31.12. 2008 – 145 obyvatel). Jedná se o unikátní případ, kdy obec v devadesátých letech vypracovala projekt na stavbu stáčírny minerálních vod. Při průzkumu minerálních vod v blízkosti obce nechalo zastupitelstvo vyhloubit sedmnáct vrtů, kdy jeden stál téměř milion korun českých. Vše bylo připravené na realizaci projektu, i investor, K samotné stavbě však nikdy nedošlo. V roce 1998 ochránci přírody nepovolili stavbu, právě kvůli tomu, že se území nachází v Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les. Důsledek? Stávající zastupitelstvo včetně starosty odstoupilo a do mimořádných voleb nikdo nekandidoval, ačkoli byly vyhlášeny už dvakrát. Není se čemu divit, obecní dluh činí 60 až 90 milionu korun českých. Případ začalo řešit i ministerstvo vnitra, které na místo

³³ Beranová-Vaicová 2005, str. 5

³⁴ Tamtéž

³⁵ Tamtéž, str. 20

³⁶ Tamtéž

starosty dosadilo v prosinci roku 2009 protektora (správce) ze svých řad. Nicméně exekuci obecní majetku zabránit nestačilo. Vydražila se například školka a některé obecní domy. Protektor nařídil propustit všechny obecní zaměstnance, vypnout přívod tepla do ještě nevydraženého obecního úřadu a vypnout veřejné osvětlení. Tím však ušetří okolo 7 000 Kč měsíčně. Zřejmě nejhorší na celé situaci je fakt, že dosazený státní správce nemá pravomoce, aby jednal s věřiteli či rozhodoval o investičních projektech. Tudíž k oddlužení obce pod jeho vedením v žádném případě nedojde. Jeho cílem je pouze zajistit základní fungování obce do doby, než si obec zvolí zastupitelstvo.

Než se tak však stane, budou Prameny jedinou obcí v České republice, kterou neřídí starosta, ale protektor. A tak s trochou nadsázky můžeme hovořit o 1. českém protektorátu.

6.2 Karlovarsko - Doupovsko

Již v 19. století byla na Doupovsku nízká hustota zalidnění, jelikož většina obyvatel odešla za prací na západnější Karlovarsko a hlavně Sokolovsko. Až do roku 1945 bylo Doupovsko výhradně německý krajem. V třicátých letech 20. století žilo na daném území 7263 obyvatel, z toho 98,7 % Němců³⁷. Právě vysoký podíl německého obyvatelstva na předválečné populaci, učinil z Doupovska po zrušení VÚ Prameny vhodnou lokalitu pro umístění nového vojenského prostoru. Po odsunu německého obyvatelstva po druhé světové válce se oblast začala osidlovat českým obyvatelstvem. Ne nadlouho, už během roku 1953 proběhly první tři etapy vysídlování oblasti a v roce 1954 čtvrtá spojené právě se zřízením VÚ Hradiště.

Před jeho založením roku 1953 podle zákona č. 169/49 Sb. o vojenských újezdech, se na daném území nacházelo 80³⁸ obcí, osad a samot. Ale ne všechny zprvu patřily do mnou zkoumané oblasti. Vojenský újezd Hradiště vznikl na území 4 bývalých okresů. Až roku 1960³⁹ byl celý vojenský prostor

³⁷ Binterová 2005, str. 2

³⁸ Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <www.zanikleobce.cz>.

³⁹ Binterová 2005, str. 2

během územní reorganizace převeden ke Karlovým Varům. V průběhu času se několikrát měnily hranice prostoru, některé obce byly začleněny, některé opakovat z prostoru vyjmuty.

Vytvořením Vojenského újezdu Hradiště zaniklo okolo 80 obcí, osad a samot. Například se jednalo o obce: Bukovina, Doupov, Hora, Lochotín, Prachomety, Sedlec či Žďár. Bylo zničeno nespočet kulturních památek. Samotná obec Hradiště (po níž nese VÚ název), která je i dnes osídlena, nikdy nebyla hustě osídlena. V roce 1847 měla 81 obyvatel, v roce 1921 tu žilo 73 lidí a v roce 1950 dokonce jen 23⁴⁰. Dnes má Hradiště 613⁴¹ obyvatel. Ale dnešní rozloha obce (33 158 ha⁴²) není tatáž jako dříve. Katastrální území dnešní obce Hradiště kopíruje území VÚ Hradiště. Je důležité si uvědomit, že údaj z Historického lexikonu obcí, který uvádí, že v roce 1921 žilo v obci Hradiště 15 331 lidí, udává počet obyvatel žijících ve všech obcích, které se nacházely na území dnešní obce Hradiště (neboli dnešní VÚ Hradiště). Takže je to součet počtu obyvatel zhruba 60 zaniklých obcí, nikoli počet obyvatel jedné obce.

Tab.2: Vývoj počtu obyvatel a domů při SLDB v letech 1910 až 2001 na dnešním území obce Hradiště

Rok	1910	1921	1930	1950	1961	1970	1980	1991	2001
Počet obyv.	15 808	15 331	14 498	3 601	601	914	648	616	600
Počet domů	2 790	2 770	2 752	2 250	130	132	102	115	110

Pramen: Historický lexikon obcí 1869-2005; vlastní zpracování

Pozn. SLDB – Sčítání lidu, domů a bytů

Z tabulky č.2 lze vyčíst dvě markantní vlny úbytku obyvatel. První mezi sčítáními v letech 1930 a 1950, kdy byl úbytek obyvatel zapříčiněn odsunem německého obyvatelstva. A druhá mezi sčítáními v letech 1950 a 1961, kdy byl úbytek populace důsledkem vzniku VÚ Hradiště. V rozmezí 30-ti let

⁴⁰ Tamtéž, str. 27

⁴¹ Český statistický úřad, Městská a obecní statistika (MOS) k 31.12. 2008; vlastní zpracování

⁴² Tamtéž

(1930 - 1961) tedy ubylo téměř neuvěřitelných 14 tisíc obyvatel. Vznik vojenského újezdu zásadně ovlivnil i počet domů. Při posledním sčítání před jeho vznikem byl počet domů 2 250 a při prvním sčítání po jeho vzniku již jen 130 .

6.3 Sokolovsko

Po druhé světové válce a zejména roku 1948 nastala změna v hospodářské politice našeho státu. Uhlí bylo hned po uranu druhou nejstrategičtější surovinou. V té době se nikdo neptal kolik obcí, osad, cest, silnic, kulturních památek a domovů kvůli těžbě uhlí zanikne, ale kolik tun uhlí se vytěží. Nemluvě o životním prostředí a navždy změněném krajinném rázu oblasti. Kvůli intenzitě a efektivitě práce se přecházelo od těžby hlubinné k těžbě povrchové, což mělo za následek katastrofální scénář pro sídelní systém Sokolovska. Dokonce roku 1946⁴³ se objevily úvahy o zničení samotného Sokolova, samozřejmě kvůli bohatým hnědouhelným ložiskům pod městem. Ale naštěstí se od těchto úvah později upustilo. Bohužel spousta jiných obcí a osad takové štěstí neměla. Některé zanikly zcela a některé jen zčásti. Zcela zaniklo 18⁴⁴ obcí a osad. Jmenovitě se jedná o Alberov, Bukovany⁴⁵, Dolní Rozmyšl, Dvory, Horní Rychnov, Chalupy na Pastvišti, Jehličná, Kytlice, Lipnice, Lísková, Čistá obec⁴⁶, Lesík, Lvov, Mýtina, Podhoří, Smolnice, Stará Chodovská a Vítkov. Minimálně dalších deset obcí a osad zaniklo zčásti, například Habartov, Nové Sedlo či Týn⁴⁷. Nejhorším faktem je však skutečnost, že veškeré pozůstatky po osídlení byly do několika desítek metrů pod povrch navždy zničeny.

⁴³ Beranová-Vaicová 2005, str.119

⁴⁴ Beranová-Vaicová 2005, str.119

⁴⁵ Ačkoli dnes obec Bukovany existuje, zařadil jsem jí do zcela zaniklých obcí z důvodu, že původní zástavba stála zhruba 1,3 km západně od dnešní obce. Tudíž dnešní obec má s původní vesničkou společný pouze název. (Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <www.zanikleobce.cz>.)

⁴⁶ Nejedná se o obec Čistá město z oblasti Slavkovského lesa. Je to jen shoda jmen.

⁴⁷ Týn - část dnešní obce Lomnice

Zajímavá hříčka osudu postihla obec Vítkov. První písemná zmínka o vsi pochází z roku 1454, nýbrž samostatnou obcí se Vítkov stal až roku 1874⁴⁸. Během 19. století se v blízkosti obce začalo s těžbou žuly a hnědého uhlí. Ačkoli po druhé světové válce Vítkov unikl začlenění do vojenského výcvikového prostoru Prameny (tím pádem svému zničení), rozšiřování těžby hnědého uhlí již neušel a padl jí za oběť. V roce 1980⁴⁹ se na jeho území otevřel lom Michal a zničení minulo pouhé čtyři domy, z nichž byly tři demolovány v roce 2002. Těžba v lomu Michal skončila roku 1988 a nyní se na území nachází rekultivovaná krajina s vodní plochou sloužící k rekreaci.

6.4 Chebsko

Vysoký předválečný podíl německého obyvatelstva byl po válce katem pro mnoho obcí na Chebsku. Jen během let 1945 -1950 zanikly v Chebském okrese bezmála tři desítky obcí a osad⁵⁰. Ve většině případů se jednalo o téměř úplné vysídlení obce⁵¹. Dalšími důvodem zániku obcí byla například stavba vodní nádrže Jesenice na řece Odravě v letech 1957 - 1961⁵², ta na svém dně pohřbila stejnojmennou obec a osadu Mechová. Ještě dnes je uprostřed přehrady k vidění starý silniční betonový most (viz příloha 1.) a při upuštění vody pozůstatky po některých domech. V dálné budoucnosti se možná dočkáme vypuštění nádrže, jelikož se pod ní nacházejí ložiska hnědého uhlí. To mě přivádí na myšlenku, zda by nebylo jednodušší nejdříve uhlí vytěžit a oblast zatopit až pak. Ale v té době se všem zřejmě zdálo, že uhlí je tu nekonečno.

Necelých 40⁵³ osad a obcí zaniklo na Chebsku při utváření hraničního pásma. Drtivá většina objektů (včetně kulturních památek) nacházejících

⁴⁸ Beranová-Vaicová 2005, str.169

⁴⁹ Beranová-Vaicová 2005, str.169

⁵⁰ Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <www.zanikleobce.cz>.

⁵¹ Stejný osud potkal i některé obce na Sokolovsku v Krušných horách. (Beranová-Vaicová 2005, str. 177)

⁵² Boháč– Salamanczuk 2007, str. 88

⁵³ Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.zanikleobce.cz/index.php?menu=11&duv=hranice>>.

v hraničním pásmu byla bez milosti srovnána se zemí pohraniční stráží, aby nemohly sloužit jako útočiště různým protistátním aktivitám.

Ačkoli se v Chebské pánvi hnědé uhlí netěží, i tak ovlivňuje spoustu obyvatelům život. Ložiska hnědé uhlí například brání rozvoji několika obcí na Chebsku, jelikož úřady obcím nepovolují stavět nové domy na území, pod kterým jsou ložiska uhlí. Zásadně povolují jen stavby, které by se v případě zahájení těžby daly snadno odstranit. Obecně se nepředpokládá, že by se tu těžba měla někdy v budoucnu zahájit, poněvadž by mohla narušit minerální a léčebné z Františkových Lázní, ale i přesto stát zatím zásoby nerostného bohatství neodepsal a tak dále brání rozvoji obcí, které leží na uhelných slojích Chebské pánve.

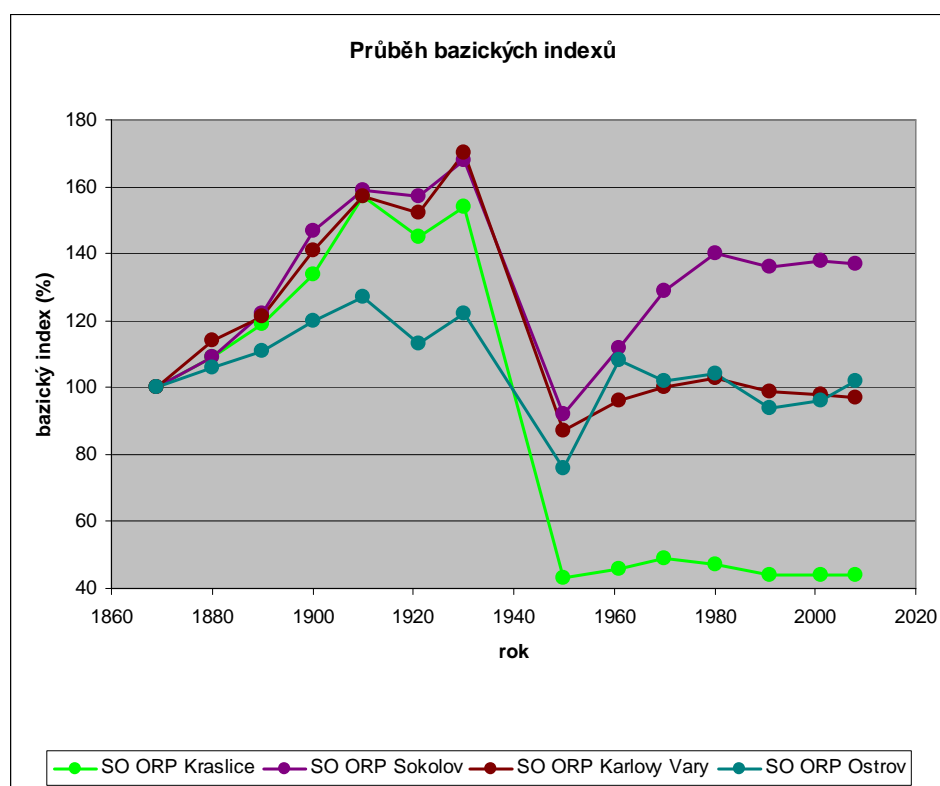
7. Obyvatelstvo

7.1 Dlouhodobý vývoj počtu obyvatel

Počet obyvatel ve všech správních obvodech ORP Karlovarského kraje mezi sčítáními v letech 1869 až 1910 rostl. V roce 1910 ve správních území ORP Aš, Kraslice, Sokolov a Karlovy Vary činil nárůst počtu obyvatel zhruba 60 % ve srovnání s rokem 1869, ve SO ORP Cheb, Mariánské Lázně a Ostrov byl nárůst okolo 30 %. Mezi sčítáními v letech 1910 a následujícím zaznamenáváme první úbytek obyvatelstva, a přirozeně ve všech SO ORP Karlovarského kraje., neboť v letech 1914 až 1918 probíhala první světová válka, která s vyžádala dosti obětí. Meziválečné sčítání přineslo opět nárůst počtu obyvatel v každém SO ORP zkoumaného území. Roku 1921 žilo na území kraje 457 413 lidí, při meziválečném sčítání již 502 176 obyvatel, jedná se tedy o zhruba 10% nárůst. Při následném soupisu lidu v roce 1950 se naplno projevíly důsledky druhé světové války, především odsun německého obyvatelstva. Pro Karlovarský kraj to znamenalo 51% úbytek populace v porovnání s rokem 1930. Tudíž kraj opustila více jak polovina obyvatel, což je v historii celé Evropy velmi nevídaný jev. Správní obvody ORP Aš, Cheb a Kraslice na tom byly ještě hůře, ve SO ORP Aš ubylo 60 % obyvatel, ve SO ORP Cheb 53 % a ve SO ORP Kraslice neuvěřitelných 72 %. Nejmenším úbytkem „pouhých“ 38 % disponuje SO ORP Ostrov. Ve srovnání s rokem 1869 činil stav počtu obyvatel roku 1950 ve SO ORP Kraslice 43 %. Takové

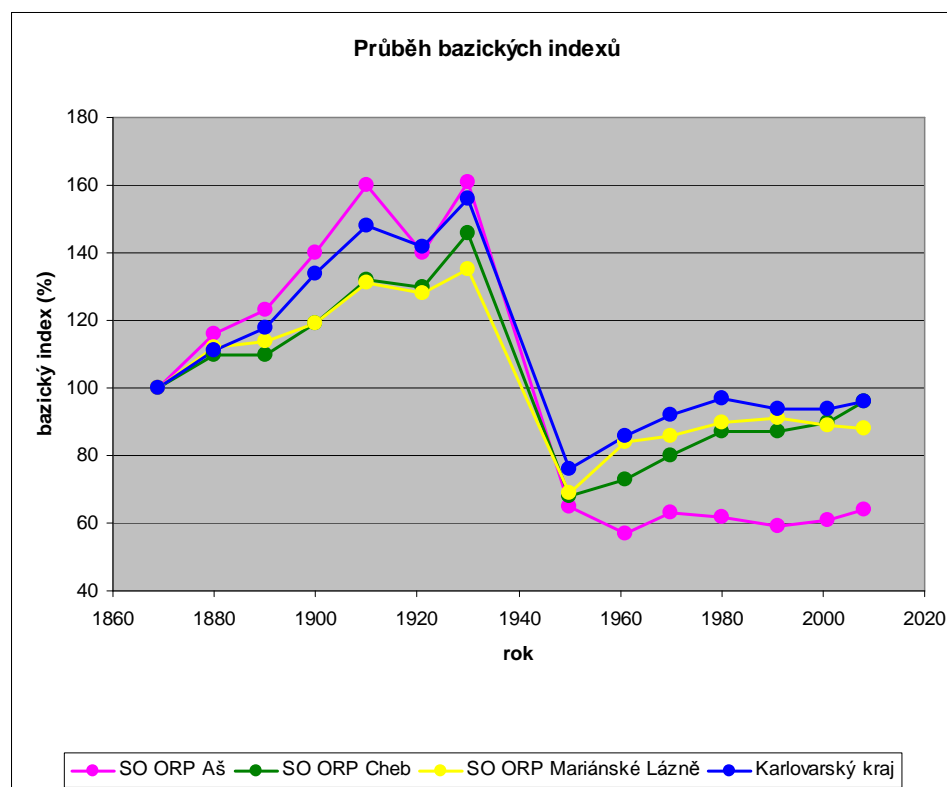
markantní vylidnění mělo později za následek vznik světově zcela jedinečného jevu takzvaného „druhé bydlení“ neboli chataření či chalupaření.

Při populačním censu roku 1961 byl úbytek počtu obyvatel pouze ve SO OPR Aš, ve zbylých SO ORP se jednalo o nárůst v porovnání s rokem 1950. Celkově za kraj byl nárůst 14 %. Mezi sčítáními v letech 1961 až 1980 se pro mnou zkoumané území jednalo o celkovou stagnaci počtu obyvatel. Pokles nastal až mezi lety 1980 a 1991. Srovnání posledních dvou sčítání lidu vykazuje v Karlovarském kraji 1% růst počtu obyvatel. Stejný růst počtu obyvatel je i mezi léty 2008 a 2001.

Obr.1: Průběh bazických indexů pro vybrané SO ORP

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 – 2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika (czso.cz); vlastní zpracování

Obr.2:

Průběh bazických indexů pro vybrané SO ORP a Karlovarský kraj

Pramen: Historický lexikon obcí 1869-2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika (czso.cz); vlastní zpracování

7.2 Růst obcí s rozšířenou působností

Jak již jsem v předešlém textu zmiňoval na území kraje se nachází sedm obcí s rozšířenou působností. V této podkapitole se budu zabývat jejich populačním růstem během vybraných let⁵⁴.

Mezi sčítáními lidu během let 1869 až 1910 počet obyvatel ve všech ORP Karlovarského kraje stagnoval. První poklesy jsou viditelné u obcí Aš, Kraslice a Ostrov mezi léty 1910 a 1921. Největší úbytek zaznamenala Aš, asi 11%. V prvním sčítání po druhé světové válce přirozeně, kvůli již uvedeným faktům, byl obrovský úbytek populace. V Kraslicích byl nejvyšší 67% pokles od roku 1930. Nejlépe se odsunem německého obyvatelstva vyrovnaly obce Sokolov, Mariánské Lázně a Ostrov, kde ubylo zhruba 30 % obyvatel ve srovnání se sčítáním lidu v roce 1930.

⁵⁴ Počty obyvatel v daných letech udávají počet obyvatel žijících v obci z pohledu dnešního katastrálního území obce.

V Chebu byl pokles o 46 %, což představovalo něco málo přes 17 tisíc obyvatel. V Karlových Varech se počet obyvatel snížil o 22 tisíc (35 %). Období let 1869 – 1930 je obdobím nejrychlejší urbanizace Západočeského kraje (Karlovarského a Plzeňského)⁵⁵. Tempo urbanizace bylo do značné míry, i když ne zcela úplně, určováno rozsahem bytové výstavby.

V období mezi populačními censy v letech 1950 a 1960 se naplno projevil socializmem podporované přesuny obyvatelstva do oblastí těžkého průmyslu, které bezprostředně navazovaly na poválečný proces dosidlování⁵⁶. Mohutně podporovaná výstavba panelových sídlišť v některých městech Karlovarského kraje zajistila vysokou imigraci obyvatel. Jedná se především o města Sokolov a Ostrov. V případě Sokolova je zajímavé porovnání počtu domů z let 1930 a 1950. Ačkoli by se mohlo zdát, že během 20-ti let se v Sokolově postavilo jen 110, není tomu tak. Nesmíme zapomínat na katastrofický poválečný stav Sokolova, kdy i vlivem dvou náletů byla zničena čtvrtina města, v důsledku čehož se uvažovalo i o likvidaci celého Sokolova (zásoby hnědého uhlí). Větší rozmach výstavby však nastal v následujícím období 1950 (1 457 domů) až 1961 (1 862 domů). V roce 1950 se v Ostrově nacházelo 751 domů, o 11 let později 1 202 domů. Nová výstavba v kombinaci s dostatkem pracovních míst v oblasti těžby hnědého uhlí byl velkým lákadlem pro stěhování se do Sokolova. V případě Ostrova se jednalo o dostatek pracovních míst v nedalekých uranových dolech v Jáchymově a především otevření pobočky plzeňského závodu Škoda na výrobu trolejbusů kolem roku 1960. Z tabulky č.5 pro sčítání v roce 1961 vyplývá, že město Sokolov zaznamenalo 85% nárůst populace ve srovnání se sčítáním v roce 1950. V případě města Ostrov se jedná o abnormální nárůst 323 %, tudíž se počet obyvatel více jak zčtyřnásobil ! V porovnání s rokem 1869, kdy žilo v Ostrově 3664 obyvatel, se jedná o nárůst 368 %, v roce 1961 tu bydlelo 17 136 lidí.

Stav počtu obyvatel v Sokolově po roce 1961 stagnoval až do soupisu lidu v roce 1991, kdy byl 25 210. V období 1991 – 2001 se jednalo o 1% úbytek a v období 2001 – 2008 o 2% pokles počtu lidu. Od roku 1961 se do roku 1980

⁵⁵ Musil 2002, str. 246

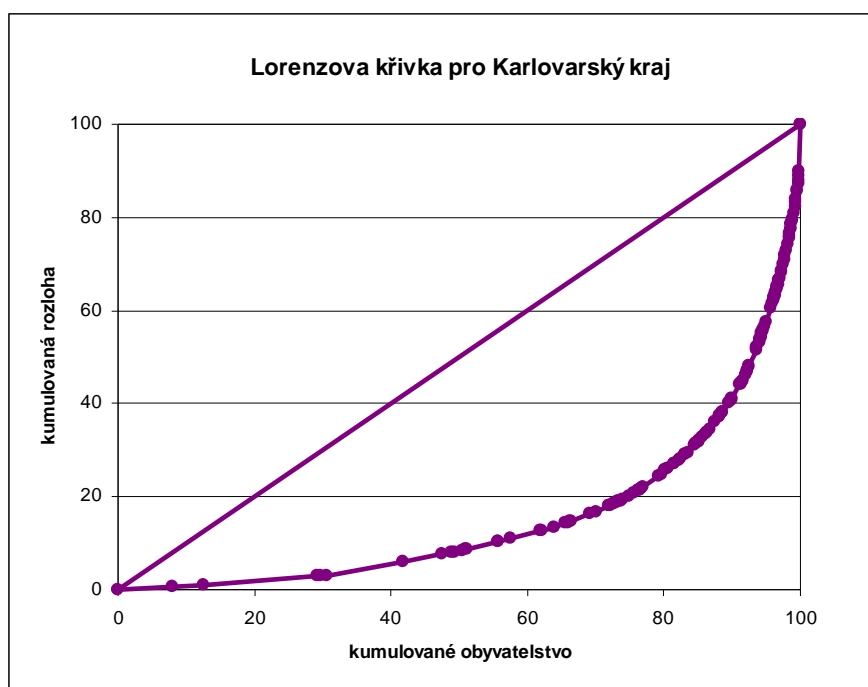
⁵⁶ Hampl 2005, str. 36

u Ostrova jedná o růst počtu obyvatel (rok 1980 - 19450 obyvatel, což představuje 531 % stavu z roku 1869). Později o úbytek 3 tisíc lidí v porovnání let 1980 a 2008. V Karlových Varech stav počtu obyvatel kulminoval též roku 1980, kdy se téměř dostal na hranici 57 tisíc. Srovnání let 1980 a 1991 vykazuje 2% pokles, ve srovnání 1991 a 2001 a 2001 a 2008 se jedná o 5% úbytek počtu obyvatel. Cheb naopak od roku 1950 při sčítáních stále roste. V roce 1961 se jednalo o 10% růst, v roce 1970 dokonce o 20%, v roce 1980 o 16% nárůst (vždy v porovnání s předešlým sčítáním). V následujících dvou porovnání 1980-1991 a 1991-2001 rostl o 3 %. V roce 2008 vykazuje město Cheb 6% přírůstek populace od roku 2001. V roce 2008 žilo na území Chebu téměř dvojnásobek (196 %) obyvatel než roku 1869. Mariánské Lázně se rozrostly mezi léty 1950 a 1961 a 39 % populace. Pozvolna přibývalo počtu obyvatel až do roku 1991, kdy stav činil 15 382. Pokles populace nastal až při sčítání v roce 2001. Jednalo se o 4% úbytek vzhledem k roku 1991. Mezi roky 2008 a 2001 ubylo 7 % populace lázeňského města.

V pohraničí se zdařilo udržet počet obyvatel ve většině středně velkých a větších městech⁵⁷. Ale například města Aš a Kraslice jsou typickými příklady výjimek potvrzující pravidlo. Jelikož v Aši žilo roku 1930 28 916 obyvatel, při následujících sčítáních do roku 2001 město nepokořilo hranici 13 tisíc obyvatel. V roce 2008 se již hranici 13 tisíc podařilo o necelých čtyři sta obyvatel pokořit, nicméně to stále není ani polovina počtu obyvatel z roku 1930. Dokonce v porovnání s rokem 1869 se stále jedná o pokles, zhruba 4%. Kraslice roku 1930 obývalo 22 310 lidí. Při pozdějším soupisech lidu se počet obyvatel pohyboval v rozmezí 7 000 až 7 600. V roce 2008 mělo město 7 108 obyvatel, což je pouhá třetina stavu v roce 1930 a 60 % stavu v roce 1869.

⁵⁷ Musil 2002, str. 264

7.3 Rozmístění obyvatelstva

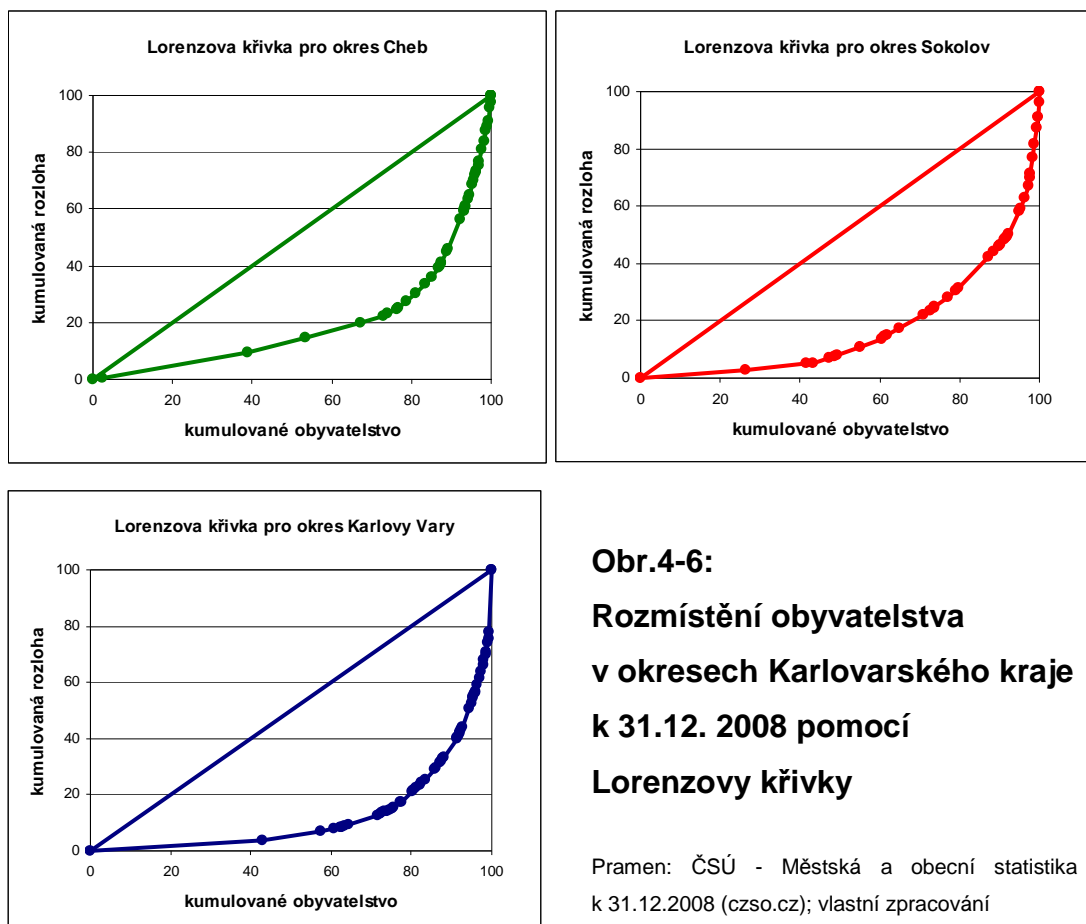
Obr.3:

Rozmístění obyvatelstva Karlovarského kraje k 31.12. 2008 pomocí Lorenzovy křivky

Pramen: ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Z obrázku č. 3 je na první pohled viditelné, že obyvatelstvo Karlovarského kraje je rozmístěno velice nerovnoměrně. Vyplyvá to z obsahu oblasti, která je ohraničena přímkou absolutní rovnosti a Lorenzovou křivkou, která nám mimo jiné říká, že na zhruba 6-ti % rozlohy Karlovarského kraje žije 40 % populace kraje. Dále lze z obrázku vyčíst, že 80 % obyvatel se soustřeďuje na čtvrtině rozlohy kraje. Což jen dokládá vysokou nerovnoměrnost rozmístění obyvatelstva v území. Vedlejším činitelem ovlivňující tvar křivky je obec Hradiště, která negativně ovlivnila vypovídající hodnotu o rozmístění obyvatelstva v kraji, jelikož její katastrální území kopíruje území Vojenského újezdu Hradiště, ve kterém je povoleno rozmístění obyvatel jen v určité malé lokaci. Pro Chebský okres z grafu č.4. lze vyčíst, že na čtvrtině území se soustřeďují tři čtvrtiny obyvatelstva a dále, že na 40 % rozlohy okresu žije okolo 87 % obyvatel. V Sokolovském okrese tvoří obyvatelé měst Sokolov a Chodov 40 % obyvatel okresu. Ti tedy žijí na méně než 5 % rozlohy okresu.

Na 50 % rozlohy okresu žije 92 % obyvatel Sokolovska. V Karlovarském okresu tvoří obyvatelé tří nejlidnatějších měst 60 % populace okresu. Tito obyvatelé měst Karlovy Vary, Ostrov a Nová Role žijí na 8 % rozlohy Karlovarska. Zhruba na pětinu území okresu Karlovy Vary jsou soustředěny čtyři pětiny obyvatel daného okresu.

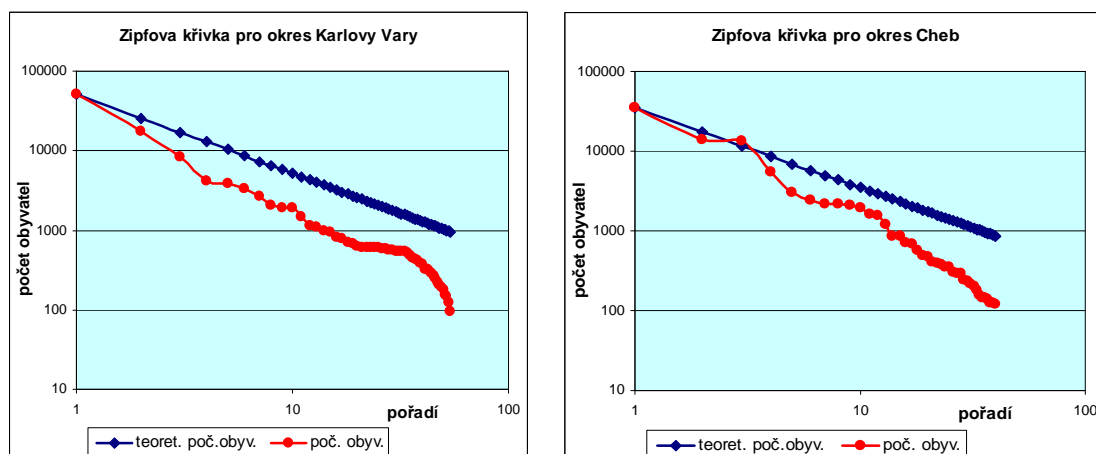

8. Sídla

8.1 Rozložení a velikostní struktura sídel

Obce zkoumaného území jsem si rozdělil do velikostních kategorií podle počtu obyvatel. Zvolil jsem kategorie 0–200, 201–400, 401–600, 601–1 000, 1 001–3 000, 3 001–10 000 a nad 10 000 obyvatel.

Do kategorie s nejnižším počtem obyvatel (0–200) patří 17 obcí s celkovým počtem 2 427 obyvatel (0,79 % z počtu obyvatel kraje). Do skupiny 201–400 spadá 29 obcí, ve který dohromady žije 87 36 lidí (2,83 % z počtu obyvatel kraje). Třetí skupinu (401–600) tvoří 24 sídel s 12 388 obyvateli (4,02 % z počtu obyvatel kraje).

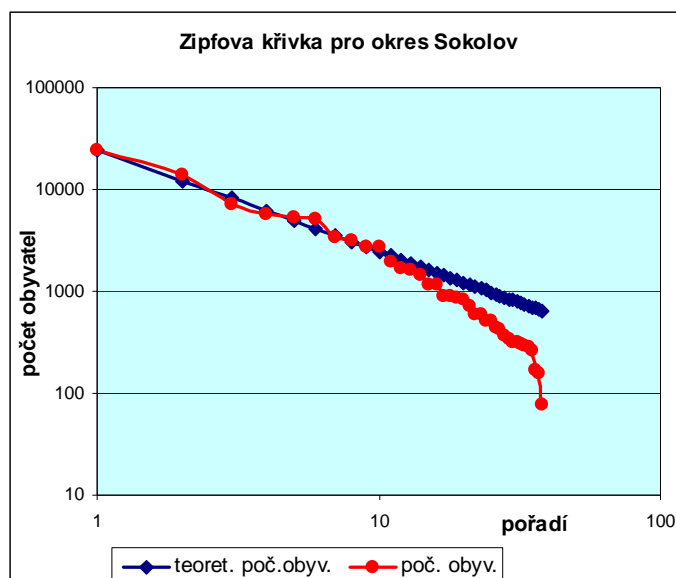
Obr.7 a 8:

Rozložení sídel v okresech Karlovy Vary a Cheb pomocí Zipfovy křivky

Pramen: ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Dvacet obcí se nachází v kategorii 601–1 000, žije v nich 15 273 obyvatel (4,95 % z počtu obyvatel kraje). V následující kategorii (1 001–3 000) se vyskytuje 23 sídel s 41 949 obyvateli (13,6 % z počtu obyvatel kraje). Kategorie 3000–10 000 zahrnuje poznání méně obcí, než kategorie předešlé a to obcí 12 s stavem počtu obyvatel rovnému 58 132 (18,85 % z počtu obyvatel kraje). Do poslední kategorie se začlenilo sedm sídel s 169 498 obyvateli (54,96 % z počtu obyvatel kraje). Tedy v sedmi největších sídlech Karlovarského kraje žije necelých 55 % celkového počtu obyvatel kraje.

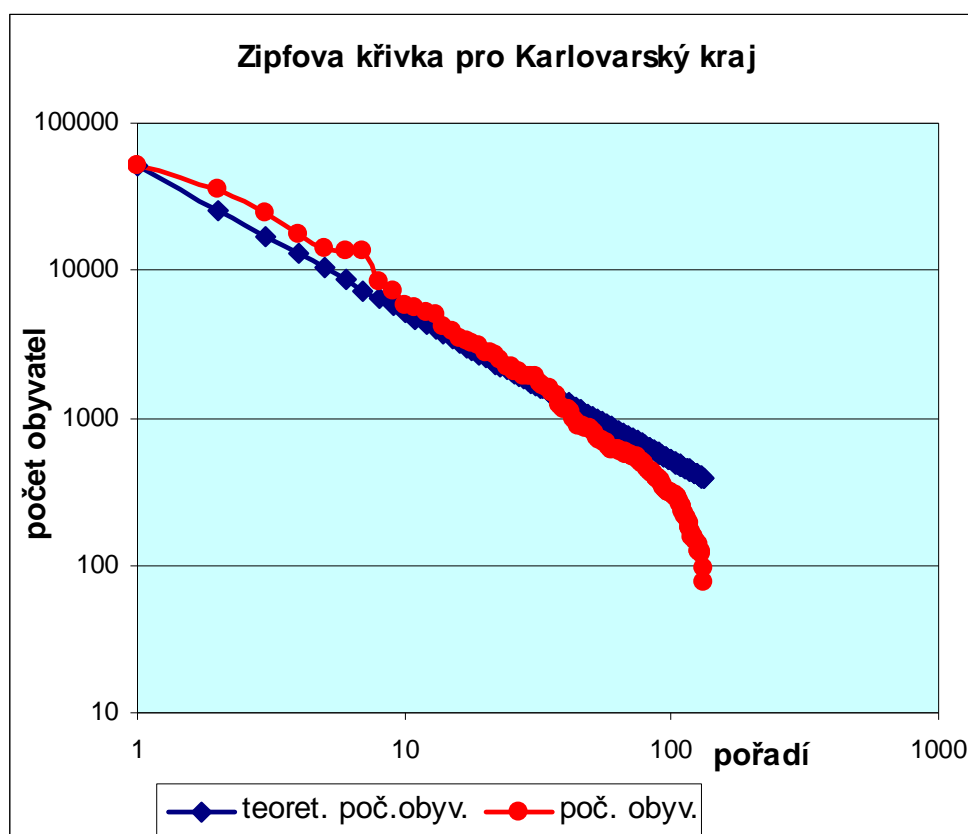
Z obrázku č. 7 vyplývá naprosté nerovnoměrné rozložení sídel Karlovarského okresu. Nejblíže se teoretické Zipfově křivce přiblížilo sídlo druhé Zipfovy křivky, což velice tragické, když vezmeme v úvahu, že první sídlo teoretické i výsledné křivky je vždy v této metodě identické. Zipfova křivka (obr.8) pro okres Cheb již vypadá trochu

Obr.9: Rozložení sídel v okresu Sokolov pomocí Zipfovy křivky

Pramen: ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

lépe. Do čtvrtého sídla se chová obstojně, větší odchýlení od teoretické křivky nastává u sídel 5 až 8, naopak sídla 9 až 13 se teoretické křivce opět přibližují, nýbrž od 14. sídla se odchýlení pozvolna zvětšuje. Zipfova křivka pro sokolovský okres se jeví ještě lépe, u sídel 2,5,6 a 10 se přechyluje nad teoretickou křivku, sídla 4,7,8 a 9 výsledné Zipfovy křivky se zdají být téměř identickými se svými protějšky na křivce teoretické, zbytek sídel nedosahuje teoretického počtu, který by měl mít. Od prvního až do šestnáctého sídla se dá mluvit jako o výborném rozložení sídel sokolovského okresu. Od 16. do 21. sídla se jedná ještě o dobré rozložení sídel, nýbrž po té se výsledná Zipfova křivka od teoretické čím dál tím více oddaluje. Poslední tři sídla vyloženě kazí sokolovskému okresu jeho do té doby celkově relativně dobré rozložení sídel. Po analýze Zipfových křivek pro samotné okresy nás bude zajímat výsledná Zipfova křivka pro Karlovarský kraj jako celek, jelikož okresy jsou relativně územně malé a proto dosti zkreslené.

Obr.10: Rozložení sídel Karlovarského kraje pomocí Zipfovy křivky

Pramen: ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

V grafu je na první pohled vidět vynikající rozloženost sídel Karlovarského kraje jako celku. Pravda 2. až 7. sídlo trochu kazí začátek výsledné Lorenzovy křivky, obzvláště sedmé sídlo. Nýbrž následuje výslednice skoro identická s teoretickou křivkou až do 40. sídla. Dalších čtyřicet sídel výslednice kopíruje teoretickou v její těsné blízkosti. V rozmezí 80. až 107. sídla se chová Zipfova křivka ještě obstojně, ale poslední pětadvacítka sídel se od teoretické křivky odchyluje stále více, téměř exponenciálně. Jedná se o obce, které mají méně než 300 obyvatel. Tedy výsledná Zipfova křivka pro Karlovarský kraj (graf č.10) vykresluje velice dobré rozložení sídel podle velikosti. Které by jistě tak dobré nebylo, kdyby mnoho málo zalidněných obcí během historického vývoje kraje nezaniklo. S velkou mírou nadsázky můžeme říci, že například vznik VÚ Hradiště, jež dal zaniknout mnoha obcím, vlastně pročistil sídelní systém Karlovarského kraje a umožnil tak lepší rozložení sídel v kraji.

8.2 Města

Na začátku této kapitoly před námi stojí jeden velký problém, který zní: Co je to město? Ku příkladu na Islandu je to obec, která má více než 200 obyvatel, v Japonsku se tím rozumí obec, jež má více jak 50 000 obyvatel. Podle mezinárodní definice OSN jsou to sídla větší než 10 000 obyvatel. Jak je to tedy u nás v ČR?

8.2.1 Co znamená z pohledu práva v ČR pojem město?

Dlouhou dobu neexistoval v České republice zákon, který by přesně stanovoval určitou demografickou podmínku, kdy se obec stává městem. Do mezinárodní statistik se většinou uváděla hranice 2000 či 5000 obyvatel. Až dne 12.4. 2000 vznikl zákon o obcích (obecní zřízení) č. 128/2000 Sb., kde se v § 3 odstavec 1) uvádí: „*Obec, která má alespoň 3000 obyvatel, je městem, pokud tak stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.*“ Jedná se tedy o první zákon, který v sobě zahrnuje demografickou podmínku pro stanovení pojmu město. Tento zákon se změnil zákonem č. 234/2006 Sb., který nabyl účinnosti dne 1.7. 2006. Zákon č. 234/2006 Sb. zachoval § 3 odstavec 1) zákona o obcích č. 128/2000 Sb. v předchozím znění, tedy nezměnil hranici 3000 obyvatel. Nýbrž co je velice důležité přidal

v § 3 odstavec 3), který zní: „*Obec, která byla městem přede dnem 17.května 1954, je městem, pokud o to požádá předsedu Poslanecké sněmovny. Předseda poslanecké sněmovny tak na žádost obce stanoví a určí den, kdy se obec stává městem.*“ Z toho vyplývá, že na základě tohoto odstavce mohou dnes vznikat města, která mají méně než 3000 obyvatel. Paradoxem je, že obcí s nejmenší počtem obyvatel k 31.12. 2008 v Karlovarském kraji je Přebuz, která je vlastně městem. K 31.12. 2008 obývalo město Přebuz 77 obyvatel, což z něj činí město s nejnižším počtem obyvatel v celé ČR. Problém je vyřešen a už tedy víme, jaké obce se mohou stát městem. Avšak se objevil nový problém, proč je v zákoně přesně stanoveno datum 17. května 1954? Toto datum přirozeně není bezmyslenkovité, nýbrž odkazuje na zákon o č. 13/1954 Sb. o národních výborech, který nabyl účinnosti právě 17.5. 1954. V něm se mimo jiné dává Krajským národním výborům moc vytvářet a rušit obce a měnit jejich hranice.

Avšak z právní definice města vyplývá složitý problém kontinuity dnešních měst s dřívějšími, poněvadž při studování dnešního stavu urbanizace se často právní vymezení města pomíjejí. Pokud se v dnešní době stane nějaká obec městem, nevyplývají z toho žádné společenské či politické výhody, narozdíl od dob dřívějších (např. právo vařit pivo). Víceméně dnešní pojetí města je ryze prestižní záležitostí. Právní vymezení města má ovšem výhodu v tom, že je jednoznačné.

8.2.2 Města v Karlovarském kraji

Ke dni 31.12. 2008 se na území kraje nachází 132 obcí, do kterých je zahrnuto 37 měst. S nadsázkou by se tedy dalo říci, že každá čtvrtá obec Karlovarského kraje je městem. Což je neobvyklé. Kupříkladu v Libereckém kraji, který má rozlohou ke Karlovarskému velice blízko, je městem zhruba každá pátá obec (přes 200 obcí včetně 39 měst). Pozoruhodným zjištěním je fakt, že ke dni 31.8. 2006 se na území Karlovarského kraje nacházelo měst pouze 28. Nárůst o 9 měst za dva roky je důsledkem platnosti § 3 odstavec 3) zákona č. 128/2000 Sb., o kterém jsem psal v kapitole 7.1..

Na základě rozhodnutí č.8 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 10. října 2006 se podle § 3 odst. 3) zákona č. 128/2000 Sb. stanovují obce Bochov a Boží Dar městy. Na základě rozhodnutí č.16 předsedy Poslanecké

sněmovny ze dne 23. ledna 2007 se podle § 3 odst.3) zákona č. 128/2000 Sb. stanovují obce Horní Blatná, Hroznětín a Oloví městy. Na základě rozhodnutí č.18 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 12. dubna 2007 se podle § 3 odst.3) zákona č. 128/2000 Sb. stanovuje obec Krásno městem. Na základě rozhodnutí č.21 předsedy Poslanecké sněmovny ze dne 22. června 2007 se podle § 3 odst.3) zákona č. 128/2000 Sb. stanovují obce Abertamy, Chýše a Přebuz městy.

Během těchto dvou let se tedy nejedná o rozsáhlou urbanizaci těchto obcí, po které by splňovaly demografickou podmínku pro udělení statutu města, nýbrž o zpětné navrácení titulu města v souladu se změnou zákona.

K 31.12. 2008 žilo ve městech Karlovarského kraje 256 673 lidí z celkových 308403 obyvatel Karlovarského kraje. Tedy více jak 80 % obyvatel Karlovarského kraje je soustředěno ve městech, velice nevídaný jev.

8.2.3 Porovnání měst kraje v rámci českých zemí

V 16. století patřil Cheb s počtem obyvatel 5000 - 8000 mezi dvanáct největších měst (mimo Prahu)⁵⁸ českých zemí. Dvanáctým nejlidnatějším městem českých zemí byl Cheb roku 1869, o jedenáct let později si o jednu příčku pohoršil. Dvanáctá příčka je mezi lety 1869 až 2001 nejlepším umístěním města z celého Karlovarského kraje. Při sčítání lidu v letech 1890 až 1930 s Cheb pohyboval na 13. až 16. místě. V pozdějších populačních censech v letech 1950 až 2001 se umísťoval v rozmezí 33. až 36. nejlidnatějšího města českých zemí. Konkrétně v roce 2001 bylo západočeské město 34.

Karlovy Vary se roku 1869 nacházely zhruba na pozici Sokolova o sto let později. Za zmínku stojí, že i přes obrovský populační úbytek během sčítání v letech 1930 a 1950 si Karlovy Vary v žebříčku o 6 míst polepšily. O 11 let později však město o 4 místa kleslo, i přestože zaznamenalo populační růst. Ale ten nebyl tak veliký jako u ostatních měst Československa, která Karlovy Vary v žebříčku přeskočila. Mezi zásadní příčinu menšího růstu počtu obyvatel Karlových Varů jistě patří i otevření pobočky závodu Škoda

⁵⁸ Eduard Maur – zrod – str. 86

v Ostrově nad Ohří, které přilákalo obyvatele z mnoha měst Československa, tím spíše z blízkých Karlových Varů. Při posledním sčítání lidu zastávalo krajské město pozici 18. nejlidnatějšího města České republiky.

Tab.3:

Umístění měst Karlovarského kraje mezi 50-ti nejlidnatějšími městy českých zemí ve vybraných letech

rok	K. Vary	Cheb	Sokolov	Aš	Kraslice	Ostrov
1869	44.	12.	-	27.	-	-
1880	36.	13.	-	21.	-	-
1890	40.	16.	-	20.	-	-
1900	38.	15.	-	25.	-	-
1910	33.	16.	-	26.	-	-
1921	24.	13.	-	23.	47.	-
1930	19.	13.	-	21.	46.	-
1950	13.	36.	-	-	-	-
1961	17.	35.	44.	-	-	47.
1970	19.	33.	44.	-	-	49.
1980	15.	35.	40.	-	-	-
1991	18.	35.	50.	-	-	-
2001	18.	34.	49.	-	-	-

Pramen: Historický lexikon obcí ČR 1869-2005, díl I., str. 51 – 54; vlastní zpracování

Pozn. Pořadí měst je utvořeno na základě stavu počtu obyvatel žijících v daném městě v daný rok na tehdejším území obce, nikoli na dnešním území obce.

Okresní město Sokolov se mezi 50-ti nejlidnatějšími městy českých zemí objevilo až za dob socialistické éry a setrvalo mezi nimi až do dnešní doby, kdy zakončuje padesátku nejlidnatějších měst České republiky (údaj z roku 2008). Ostrov se do žebříčku probojoval pouze dvakrát v letech 1961 a 1970. Což je důsledkem rozsáhlé výstavby domů v letech 1950 až 1961 s čím souvisí pozdější vysoký nárůst počtu obyvatel. Kraslice se objevily v dolní části žebříčku jen při dvou meziválečných sčítání. Překvapujícím zjištěním je město Aš, které se při všech sčítání do roku 1930 (včetně) nacházelo v třetí desítce nejlidnatějších měst českých zemí, vyjma roku 1890, kdy obsadilo dokonce 20. místo. Při následujících sčítání se ovšem projevil vysoký předválečný podíl německého obyvatelstva ve městě, jež po odsunu způsobil nepřítomnost Aše mezi 50-ti nejlidnatějšími městy českých zemí.

9. Regionální struktura Karlovarského kraje⁵⁹

Regionální struktura a její prostorové aspekty jsou analyzované na základě dojížděky a vyjížděky do zaměstnání, což je nejreprezentativnější ukazovatel pro určování spádových regionů.

V rámci Chebského okresu vyjíždí z obcí 13 800 obyvatel, tedy 31,6 % obyvatel obcí Chebska nemá zaměstnání v místě svého trvalého bydliště. V rámci okresu Sokolov vyjíždí z obcí podstatně více, přesné číslo zní 21 957 lidí, což je nadpoloviční většina, přesněji 51 %. V Karlovarském okresu opouští své obce 19 576 obyvatel, celých 34 %. Nejvíce obyvatel v kraji vyjíždělo z města Karlovy Vary a to 4 812. Na druhém místě se ocitl Sokolov s 4 542 vyjíždějícími a na třetím místě figuroval Chodov (u Sokolova) s 4 496 vyjíždějícími. Naopak obcí s nejmenším počtem vyjíždějících je město Boží Dar, odtud vyjíždí pouze 18 obyvatel. Druhou pozici obsadilo také město, tentokrát Přebuz s 20 vyjíždějícími. Na třetím místě s 27 vyjíždějícími se umístil Čichalov. Co se týče podílu vyjíždějících zaměstnaných ekonomicky aktivních obyvatel (ZEAO) na celkovém počtu ZEAO obce, největší podílem disponují obce Těšovice (89,61 %) a Hájek (89,16 %). Nejmenší podíl (18,61 %) očekávaně vykazuje statutární město Karlovy Vary.

Po roztřídění obcí podle pracovní funkce jsem zjistil, že se v kraji nachází sedm čistě obytných obcí, z toho šest v okrese Sokolov a jedna v okrese Karlovy Vary, tudíž v Chebském okrese se nenachází ani jedna čistě obytná obec. Dále kraj zahrnuje 29 obcí obytných, 38 obytně pracovních, 24 pracovních obytných, 14 pracovních a 20 čistě pracovních obcí.

Po použití prvních dvou kritérií (OPM min 1 500, D min 750), které jsem si stanovil v úvodu práce, vykrytalizovalo ze všech obcí kraje čtrnáct potencionálních hlavních dojížděkových center. Po aplikaci třetího předpokladu se počet hlavních center dojížděky redukuje na osm. Jsou jimi Aš, Cheb, Karlovy Vary, Kraslice, Mariánské Lázně, Nejedek, Ostrov a Sokolov. Tedy všechny obce s rozšířenou působností v kraji a ještě navíc

⁵⁹ K 1.3. 2001 (Kolektiv autorů: Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Okres Cheb, Sokolov a Karlovy Vary, Krajská správa ČSÚ, Karlovy Vary, 2003.)

město Nejdek. Dojížděkový region s hlavním centrem v Aši kopíruje tvar správního obvodu ORP Aš, tudíž sem náleží obce Hazlov, Hranice, Krásná, Podhradí a přirozeně samotná Aš. Jedinou výjimku mezi SO ORP Cheb a dojížděkovým regionem s centrem v Chebu tvoří obec Dolní Žandov, která ačkoli patří do SO ORP Cheb, spadá pod hlavní dojížděkové centrum Mariánské Lázně. V území té samé obce se liší i SO ORP Mariánské Lázně a dojížděkový region s centrem v Mariánských Lázních. Na upřesnění z Dolního Žandova dojíždí za prací do lázeňského města 123 a do Chebu jen 93 obyvatel. U Velkého Luhu jsem příslušnost k hlavnímu centru dojížděky určil generalizací, jelikož okolní obce měly příslušnost k centru Cheb. Dojížděkový region s centrem v Nejdku, který se rozkládá přes čtyři SO ORP, tvoří osm obcí. Tři z toho, Černava, Nové Hamry a Vysoká Pec, patří do SO ORP Karlovy Vary, další dvě Horní Blatná a Potůčky do SO ORP Ostrov, Přebuz do SO ORP Kraslice a poslední dvě Tatrovice a Vřesová do SO ORP Sokolov. Nutno podotknout, že obce Horní Blatná, Potůčky, Přebuz a Vřesová jsou do regionu dojížděky Nejdek zahrnuty až po sekundárním určení nejkratší vzdálenosti k hlavnímu centru dojížděky, poněvadž primární určení nemohlo být vlivem nedostatku dat uskutečněno. Území regionu dojížděky s centrem v Kraslicích zahrnuje obce Bublava, Jindřichovice, Rotava, Stříbrná, Šindelová a samozřejmě Kraslice. V porovnání s SO ORP Kraslice se liší nepřítomností měst Přebuz a Oloví. Pro Oloví je centrem dojížděky Sokolov, jehož území dojížděky se liší od SO ORP Sokolov v území pěti obcí⁶⁰. Tři z nich jsem již zmiňoval (Oloví, Tatrovice a Vřesová), zbylé dvě Chodov (u Sokolova) a Nové Sedlo spadají do dojížděkové oblasti s centrem v Karlových Varech. SO ORP Ostrov se od regionu dojížděky s centrem v Ostrově neshoduje též na území pěti obcí⁶¹. Horní Blatná a Potůčky spadají do regionu s centrem v Nejdku a z obcí Hájek, Velichov a Vojkovice jezdí nejvíce obyvatel za prací do Karlových Varů.

⁶⁰ Nová Ves určena sekundárně na základě vzdušné vzdálenosti.

⁶¹ Boží Dar určen sekundárně na základě vzdušné vzdálenosti.

10. Závěr

Karlovarský kraj je příhraniční oblastí na západě České republiky, který celý vždy nebyl součástí českých zemí. Vlivem této lokalizace prošel sídelní systém území několika zásadními změnami. Za druhé světové války celé území spadalo do oblastí Sudet. Poválečný odsun německého obyvatelstva zapříčinil více jak nadpoloviční úbytek počtu obyvatel. K 31.12. 2008 měl kraj ve srovnání s rokem 1930 jen okolo 60 % počtu obyvatel.

Karlovarský kraj je území s vysokým stupněm urbanizace. Během 70. let 20. století se mnoho obcí rozrostlo pomocí výstavby panelových sídlišť. Na území se nachází včetně 37 měst 132 obcí. Rozložení sídel podle velikosti kraje je velice dobré. Naopak rozmístění obyvatelstva na území je velice nerovnoměrné i vlivem přítomnosti Vojenského újezdu Hradiště. V třech okresní městem (Karlovy Vary, Cheb, Sokolov) bydlí necelých 36 % populace celého kraje. Cheb a Karlovy Vary byly přirozenými centry během celého historického vývoje, ale Sokolov se jím stal až na přelomu 19. a 20. století vlivem otevírání dolů spjatých s těžbou hnědého uhlí (pracovní místa) a tím zastínil do té doby rozvinutější Kynšperk nad Ohří či Loket, jež byl dříve okresním městem. Oblast je charakteristická slabým postavením samotného centra a silným regionem, což bylo jeden z důvodů jeho vzniku. Sokolovsko má průmyslový charakter, zatímco zbylé dva okresy jsou atraktivní z hlediska cestovního ruchu, zejména lázeňstvím.

Předpokládám, že sídelní struktura kraje se v blízké době již tolik měnit nebude (ve srovnání s historickým vývojem). Otázkou však zůstává, zda se podaří odepsat zásoby hnědého uhlí na Chebsku a tím pádem dát možnost rozvoji obcí nad ložisky. Politická strana Zelených již má zákon o odepsání těchto zásob zpracován, nýbrž jeho schválením se bude zabývat Poslanecká sněmovna ČR až po volbách.

Přičemž v horizontu 15-ti až 20-ti let se tvář kraje a především Sokolovska dle mého názoru výrazně změní, především uzavíráním lomů a rekultivací krajiny, mimo jiné tvorbou vodních ploch sloužící k rekreaci. Hlavní důsledek bude ztraktivnění oblasti Sokolovska z hlediska turismu. Vedlejším následkem by mohl být nedostatek pracovních míst, jelikož se dle mého

mínění cestovní ruch nezaměstná tolik lidí jako uhelné lomy. To by mohl být veliký problém následného vývoje kraje a řešit by se měl už teď. Nicméně historie oblasti nám ukázala, že obyvatelstvo si vždy umělo najít alternativní zdroje obživy. Avšak přechod zdroje obživy z těžby cínových rud na punčochářství a krajkářství (v mnoha obcích šestnáctého století), by v 21. století obstál jen velmi těžko.

Summary

Karlovy Vary region is an area at the west borders of Czech Republic. It wasn't always part of Czech countries. Due to its location, the settlement system went through several major changes. During World War 2 entire area belonged to Sudety. Karlovy Vary region has a very high level of urbanization. In this area there are 37 towns and 132 settlements. According to Zipf's law there is almost perfect succession of settlements in their sizes, on the other hand most of the population is focused in certain areas instead of even settling throughout the entire region. The entire region is not so closely tight to the central (Karlovy Vary) as it is common in other regions.

Klíčová slova

Sídelní systém (struktura), město, Karlovarský kraj, populace.

Seznam použité literatury

- 1) HORSKÁ, Pavla. - MAUR, Eduard. - MUSIL, Jiří.: Zrod velkoměsta: Urbanizace českých zemí a Evropa. Praha a Litomyšl, 2002. ISBN 80-7185-409-3
- 2) BERAN, Pavel. – JANGL, Ladislav. – MAJER, Jiří. – SUČEK, Pavel. – WAGENBRETH, Otfried.: 1000 let hornictví cínu ve Slavkovském lese. Okresní muzeum Sokolov, Sokolov, 1996.
- 3) MAJER, Jiří.: Těžba cínu ve Slavkovském lese v 16. století. Národní technické muzeum, Praha, 1970.
- 4) PROKOP, Vladimír st.: I tudy kráčely dějiny: Z historie zaniklých a těžbou uhlí vážně zasažených míst Sokolovského revíru. Sokolovská uhelná a.s., Sokolov, 2001.
- 5) BERANOVÁ-VAICOVÁ, Romana.: Zaniklé obce na Sokolovsku. Krajské muzeum Sokolov, Sokolov, 2005. ISBN 80-86630-06-4
- 6) BOHÁČ, Jaromír. – SALAMANCZUK, Roman.: Zmizelé Chebsko: Zničené obce a osady okresu Cheb po roce 1945. Krajské muzeum Karlovarského kraje, muzeum Cheb, Cheb, 2007. ISBN 978-80-85018-59-2.
- 7) BINTEROVÁ, Zdena.: Zaniklé obce Doupovska od A do Ž. Okresní muzeum Chomutov, Chomutov, 2005.
- 8) HAMPL, Martin.: Geografická organizace společnosti v České republice: Transformační procesy a jejich obecný kontext. Univerzita Karlova v Praze, přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha, 2005. ISBN 80-86746-02-X.
- 9) Kolektiv autorů: Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Okres Cheb, Krajská správa ČSÚ, Karlovy Vary, 2003.
- 10) Kolektiv autorů: Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Okres Sokolov, Krajská správa ČSÚ, Karlovy Vary, 2003.
- 11) Kolektiv autorů: Sčítání lidu, domů a bytů 2001. Okres Karlovy Vary, Krajská správa ČSÚ, Karlovy Vary, 2003.
- 12) Kolektiv autorů: Historický lexikon obcí České republiky 1869 -2005: I.díl, ČSÚ, Praha, 2006. ISBN 80-250-1310-3.

Internetové zdroje:

- 1) Zaniklé obce [online]. 2005-2009 [cit. 2010-04-13]. Dostupné z WWW: <www.zanikleobce.cz>.
- 2) Informační portál Karlovarského kraje [online]. 2006 [cit. 2010-03-15]. Dostupné z WWW: <http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/karlov_kraj/o_kraji/>.
- 3) Český statistický úřad, Městská a obecní statistika [online]. 31.12. 2008 [cit. 2010-04-10]. Dostupné z WWW: <http://czso.cz/lexikon/mos_vdb.nsf/index>.
- 4) Český statistický úřad, Karlovarský kraj [online]. 2010 [cit. 2010-04-20]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/xk/redakce.nsf/i/home>>.
- 5) Oficiální internetové stránky obce Jindřichovice [online]. Neuvedeno [cit. 2010-02-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.obcejindrichovice.cz/index.php?stranka=historie&vpravo=1>>.
- 6) Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s. [online]. 2008 - 2010 [cit. 2010-02-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.suas.cz/page/show/slug/historie>>.
- 7) Oficiální internetové stránky města Teplá [online]. Neuvedeno [cit. 2010-02-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.tepla.cz>>.
- 8) Ministerstvo vnitra České republiky, Sbírka zákonů [online]. 2010 [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/start.aspx>>.
- 9) Parlament České republiky, Poslanecká sněmovna, Rozhodnutí předsedy Poslanecké sněmovny [online]. Neuvedeno [cit. 2010-03-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=99&ido=169&td=14> >.

Přílohy

Příloha č.1.: Starý betonový most ve vodní nádrži Jesenice.

Dostupné z: < http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/694F54F1-4A38-4AF3-8CE6-5CB9A04A0B7A/0/vsebor_most.jpg>.

Příloha č.2.: Obrázek průběhu řetězových indexů pro ORP Karlovy Vary, Kraslice a Sokolov

Příloha č.3.: Obrázek průběhu řetězových indexů pro ORP Aš, Cheb a Mariánské Lázně

Příloha č.4.: Obrázek průběhu řetězových indexů pro ORP Kraslice, Ostrov a Sokolov

Příloha č.5.: Tabulka řetězového indexu pro správní obvody ORP

Příloha č.6.: Tabulka bazického indexu pro správní obvody ORP

Příloha č.7.: Tabulka řetězového indexu pro ORP Karlovarského kraje

Příloha č.8.: Tabulka bazického indexu pro ORP Karlovarského kraje

Příloha č.9.: Mapa Vojenského výcvikového prostoru Prameny.

Dostupné z: < <http://www.kr-karlovarsky.cz/NR/rdonlyres/FE9D2A2B-4883-43FA-9D32-FBF64EF90560/0/vvpprameny2.jpg> >.

Příloha č.10.: Tabulka vývoje počtu obcí v Karlovarském kraji v letech 1961 - 2008

Příloha č.11.: Mapa Vojenského újezdu Hradiště

Příloha č.12.: Tabulka 10-ti nejlidnatějších obcí Karlovarského kraje

Příloha č.13.: Tabulka 10-ti obcí Karlovarského kraje s největší rozlohou

Příloha č.14.: Tabulka 10-ti obcí Karlovarského kraje s největší hustotou

Příloha č.15.: Tabulka 10-ti nejméně lidnatých obcí Karlovarského kraje

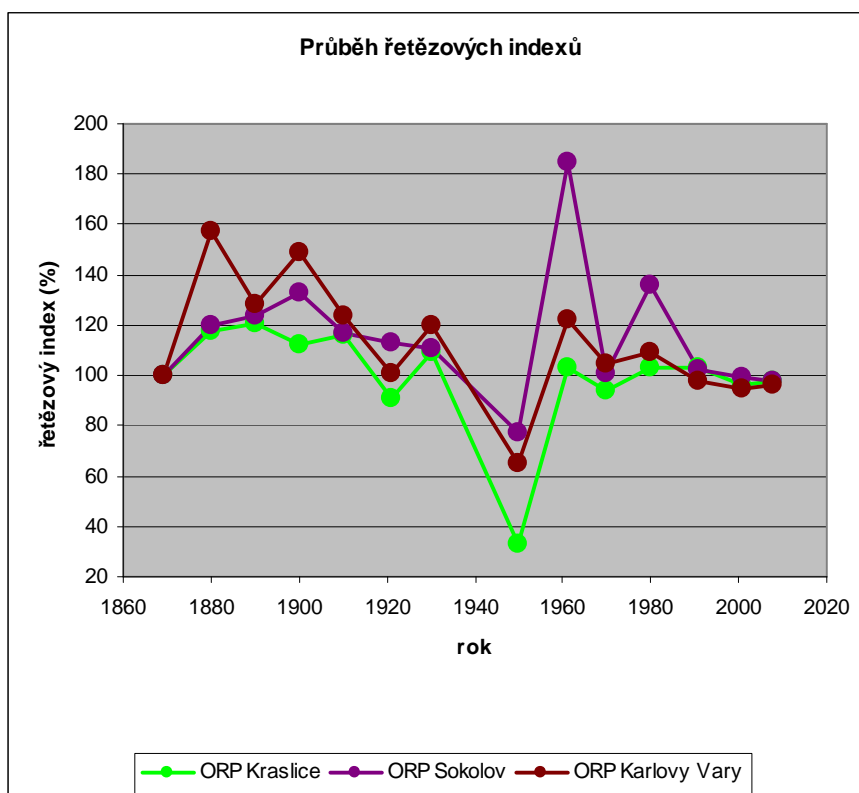
Příloha č.16.: Tabulka 10-ti obcí Karlovarského kraje s nejmenší rozlohou

Příloha č.17.: Tabulka 10-ti obcí Karlovarského kraje s nejmenší hustotou

Příloha č.1.

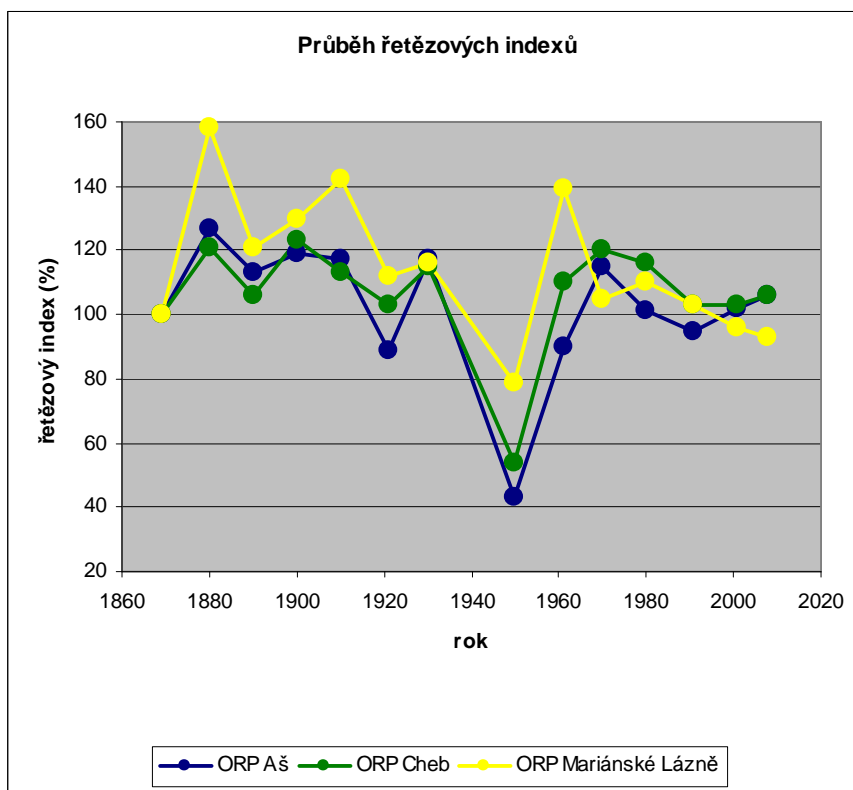

Příloha č.2.

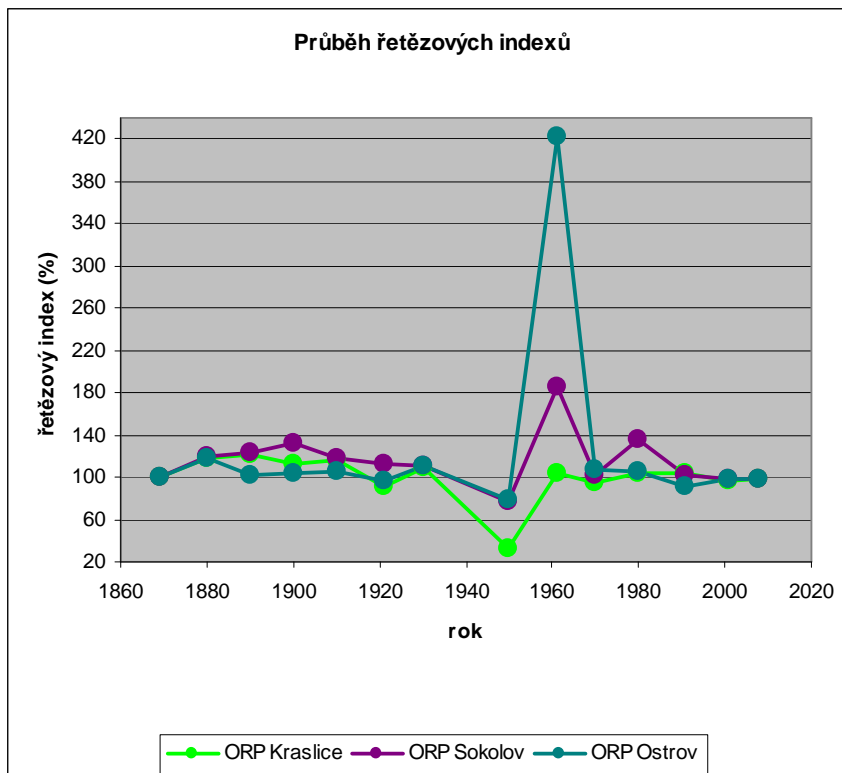
Pramen: Historický lexikon obcí 1869-2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Příloha č.3.

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 – 2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12. 2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Příloha č.4.

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 – 2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12. 2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Příloha č.5.

		Správní obvod ORP							KVK
		AŠ	CHE	ML	KR	SO	KV	OS	
rok									
1869	poč.obyv.	28091	55026	28160	31835	57648	92369	29421	322550
	Ri	100	100	100	100	100	100	100	100
1880	poč.obyv.	32460	60433	31536	34730	62753	104874	31281	358067
	Ri	116	110	112	109	109	114	106	111
1890	poč.obyv.	34502	60506	32201	38011	70123	111958	32802	380103
	Ri	106	100	102	109	112	107	105	106
1900	poč.obyv.	39387	65722	33528	42606	84882	130094	35448	431667
	Ri	114	109	104	112	121	116	108	114
1910	Poč.obyv.	45084	72466	36972	49909	91539	144799	37245	478014
	Ri	114	110	110	117	108	111	105	111
1921	poč.obyv.	39437	71472	35921	46083	90369	140852	33279	457413
	Ri	87	99	97	92	99	97	89	96
1930	poč.obyv.	45166	80310	38060	48906	96941	156765	36028	502176
	Ri	115	112	106	106	107	111	108	110
1950	poč.obyv.	18248	37374	19350	13535	53160	80102	22343	244112
	Ri	40	47	51	28	55	51	62	49
1961	poč.obyv.	16147	39944	23652	14503	64707	88280	31646	278879
	Ri	88	107	122	107	122	110	142	114
1970	poč.obyv.	17558	43878	24080	15725	74564	92157	30148	298110
	Ri	109	110	102	108	115	104	95	107
1980	poč.obyv.	17368	47710	25387	14930	80514	95486	30600	311995
	Ri	99	109	105	95	108	104	101	105
1991	poč.obyv.	16502	47842	25512	14078	78545	91822	27684	301985
	Ri	95	100	100	94	98	96	90	97
2001	poč.obyv.	17041	49655	25143	14106	79501	90534	28363	304343
	Ri	103	104	99	100	101	99	102	101
2008	poč.obyv.	17879	52927	24646	14114	78914	89983	29940	308403
	Ri	105	107	98	100	99	99	106	101

Pramen: Historický lexikon obcí 1869-2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008
(czso.cz): vlastní zpracování

Vysvětlivky:

Ri – řetězový index

SO - Sokolov

poč.obyv – počet obyvatel

KR – Kraslice

AŠ - Aš

KV – Karlovy Vary

CHE - Cheb

OS - Ostrov

ML – Mariánské Lázně

KVK – Karlovarský kraj

Příloha č.6.

rok		Správní obvod ORP							KVK
		AŠ	CHE	ML	KR	SO	KV	OS	
1869	poč.obyv.	28091	55026	28160	31835	57648	92369	29421	322550
	Bi	100	100	100	100	100	100	100	100
1880	poč.obyv.	32460	60433	31536	34730	62753	104874	31281	358067
	Bi	116	110	112	109	109	114	106	111
1890	poč.obyv.	34502	60506	32201	38011	70123	111958	32802	380103
	Bi	123	110	114	119	122	121	111	118
1900	poč.obyv.	39387	65722	33528	42606	84882	130094	35448	431667
	Bi	140	119	119	134	147	141	120	134
1910	poč.obyv.	45084	72466	36972	49909	91539	144799	37245	478014
	Bi	160	132	131	157	159	157	127	148
1921	poč.obyv.	39437	71472	35921	46083	90369	140852	33279	457413
	Bi	140	130	128	145	157	152	113	142
1930	poč.obyv.	45166	80310	38060	48906	96941	156765	36028	502176
	Bi	161	146	135	154	168	170	122	156
1950	poč.obyv.	18248	37374	19350	13535	53160	80102	22343	244112
	Bi	65	68	69	43	92	87	76	76
1961	poč.obyv.	16147	39944	23652	14503	64707	88280	31646	278879
	Bi	57	73	84	46	112	96	108	86
1970	poč.obyv.	17558	43878	24080	15725	74564	92157	30148	298110
	Bi	63	80	86	49	129	100	102	92
1980	poč.obyv.	17368	47710	25387	14930	80514	95486	30600	311995
	Bi	62	87	90	47	140	103	104	97
1991	poč.obyv.	16502	47842	25512	14078	78545	91822	27684	301985
	Bi	59	87	91	44	136	99	94	94
2001	poč.obyv.	17041	49655	25143	14106	79501	90534	28363	304343
	Bi	61	90	89	44	138	98	96	94
2008	poč.obyv.	17879	52927	24646	14114	78914	89983	29940	308403
	Bi	64	96	88	44	137	97	102	96

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 -2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Vysvětlivky:

Bi – bazický index

SO - Sokolov

poč.obyv. – počet obyvatel

KR – Kraslice

AŠ - Aš

KV – Karlovy Vary

CHE - Cheb

OS - Ostrov

ML – Mariánské Lázně

KVK – Karlovarský kraj

Příloha č.7.

rok		Aš	Cheb	Mar. Lázně	Sokolov	Kraslice	K. Vary	Ostrov
1869	poč.obyv.	13888	17826	2582	4370	12006	14185	3664
	Ri	100	100	100	100	100	100	100
1880	poč.obyv.	17589	21575	4075	5250	14176	22318	4313
	Ri	127	121	158	120	118	157	118
1890	poč.obyv.	19885	22875	4942	6530	17147	28629	4420
	Ri	113	106	121	124	121	128	102
1900	poč.obyv.	23737	28084	6424	8679	19264	42653	4577
	Ri	119	123	130	133	112	149	104
1910	poč.obyv.	27772	31761	9123	10126	22418	52808	4810
	Ri	117	113	142	117	116	124	105
1921	poč.obyv.	24618	32735	10183	11429	20419	53112	4670
	Ri	89	103	112	113	91	101	97
1930	poč.obyv.	28916	37599	11794	12647	22310	63506	5135
	Ri	117	115	116	111	109	120	110
1950	poč.obyv.	12484	20178	9261	9777	7383	41136	4047
	Ri	43	54	79	77	33	65	79
1961	poč.obyv.	11209	22133	12882	18041	7617	50034	17136
	Ri	90	110	139	185	103	122	423
1970	poč.obyv.	12843	26650	13559	18256	7128	52310	18519
	Ri	115	120	105	101	94	105	108
1980	poč.obyv.	12925	30886	14930	24763	7371	56992	19450
	Ri	101	116	110	136	103	109	105
1991	poč.obyv.	12285	31847	15382	25210	7604	56054	17872
	Ri	95	103	103	102	103	98	92
2001	poč.obyv.	12584	32893	14741	25081	7273	53358	17451
	Ri	102	103	96	99	96	95	98
2008	poč.obyv.	13373	34873	13758	24467	7108	51459	17357
	Ri	106	106	93	98	98	96	99

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 -2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Vysvětlivky:

Ri – řetězový index

SO - Sokolov

poč.obyv. – počet obyvatel

KR – Kraslice

AŠ - Aš

KV – Karlovy Vary

CHE - Cheb

OS - Ostrov

ML – Mariánské Lázně

KVK – Karlovarský kraj

Příloha č.8.

rok		Aš	Cheb	Mar. Lázně	Sokolov	Kraslice	K. Vary	Ostrov
1869	poč.obyv.	13888	17826	2582	4370	12006	14185	3664
	Bi	100	100	100	100	100	100	100
1880	poč.obyv.	17589	21575	4075	5250	14176	22318	4313
	Bi	127	121	158	120	118	157	118
1890	poč.obyv.	19885	22875	4942	6530	17147	28629	4420
	Bi	143	128	191	149	143	202	121
1900	poč.obyv.	23737	28084	6424	8679	19264	42653	4577
	Bi	171	158	249	199	160	301	125
1910	poč.obyv.	27772	31761	9123	10126	22418	52808	4810
	Bi	200	178	353	232	187	372	131
1921	poč.obyv.	24618	32735	10183	11429	20419	53112	4670
	Bi	177	184	394	262	170	374	127
1930	poč.obyv.	28916	37599	11794	12647	22310	63506	5135
	Bi	208	211	457	289	186	448	140
1950	poč.obyv.	12484	20178	9261	9777	7383	41136	4047
	Bi	90	113	359	224	61	290	110
1961	poč.obyv.	11209	22133	12882	18041	7617	50034	17136
	Bi	81	124	499	413	63	353	468
1970	poč.obyv.	12843	26650	13559	18256	7128	52310	18519
	Bi	92	150	525	418	59	369	505
1980	poč.obyv.	12925	30886	14930	24763	7371	56992	19450
	Bi	93	173	578	567	61	402	531
1991	poč.obyv.	12285	31847	15382	25210	7604	56054	17872
	Bi	88	179	596	577	63	395	488
2001	poč.obyv.	12584	32893	14741	25081	7273	53358	17451
	Bi	91	185	571	574	61	376	476
2008	poč.obyv.	13373	34873	13758	24467	7108	51459	17357
	Bi	96	196	533	560	59	363	474

Pramen: Historický lexikon obcí 1869 -2005; ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008
(czso.cz); vlastní zpracování

Vysvětlivky:

Bi – bazický index

SO - Sokolov

poč.obyv. – počet obyvatel

KR – Kraslice

Aš - Aš

KV – Karlovy Vary

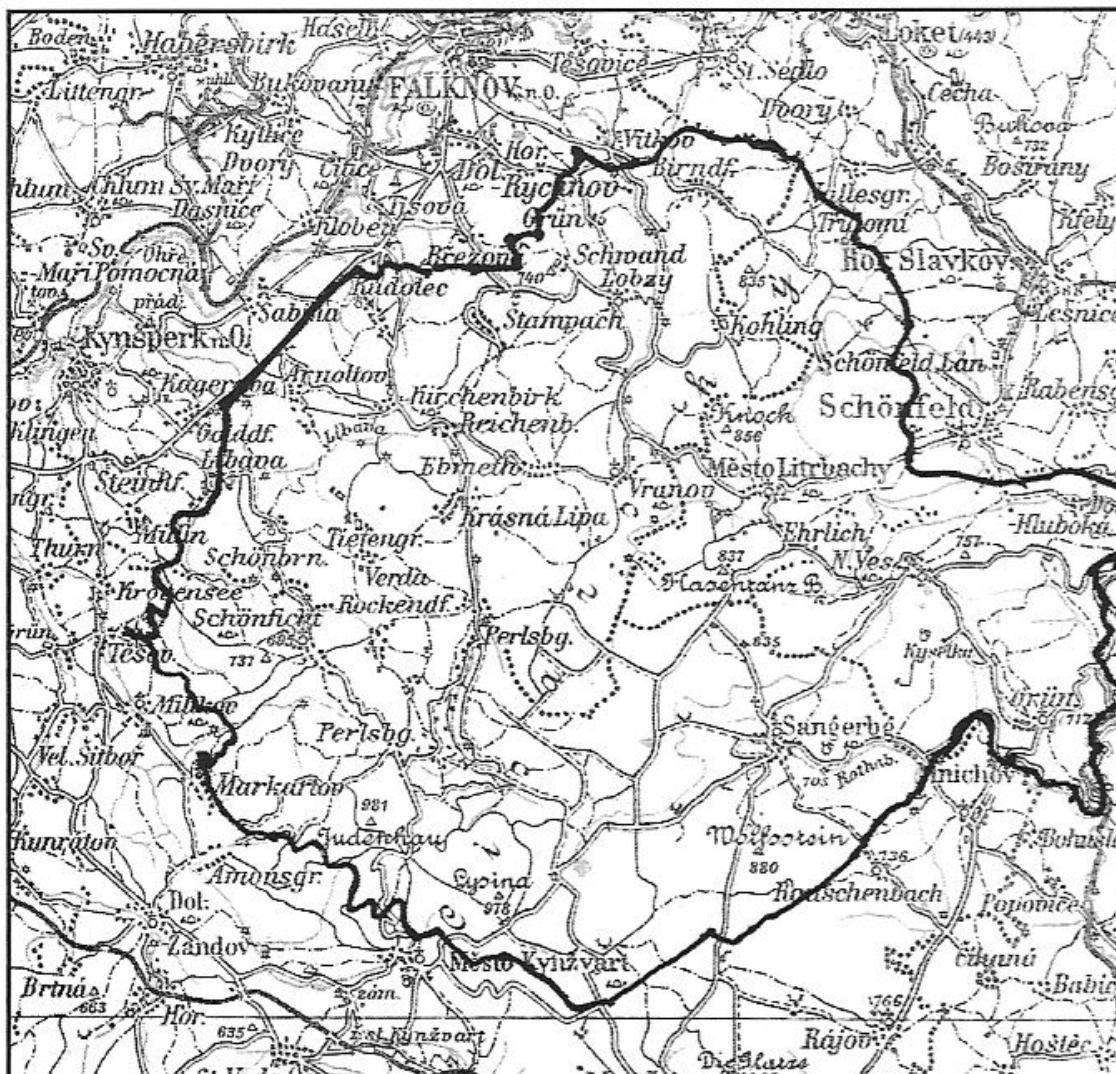
CHE - Cheb

OS - Ostrov

ML – Mariánské Lázně

KVK – Karlovarský kraj

Příloha č.9.

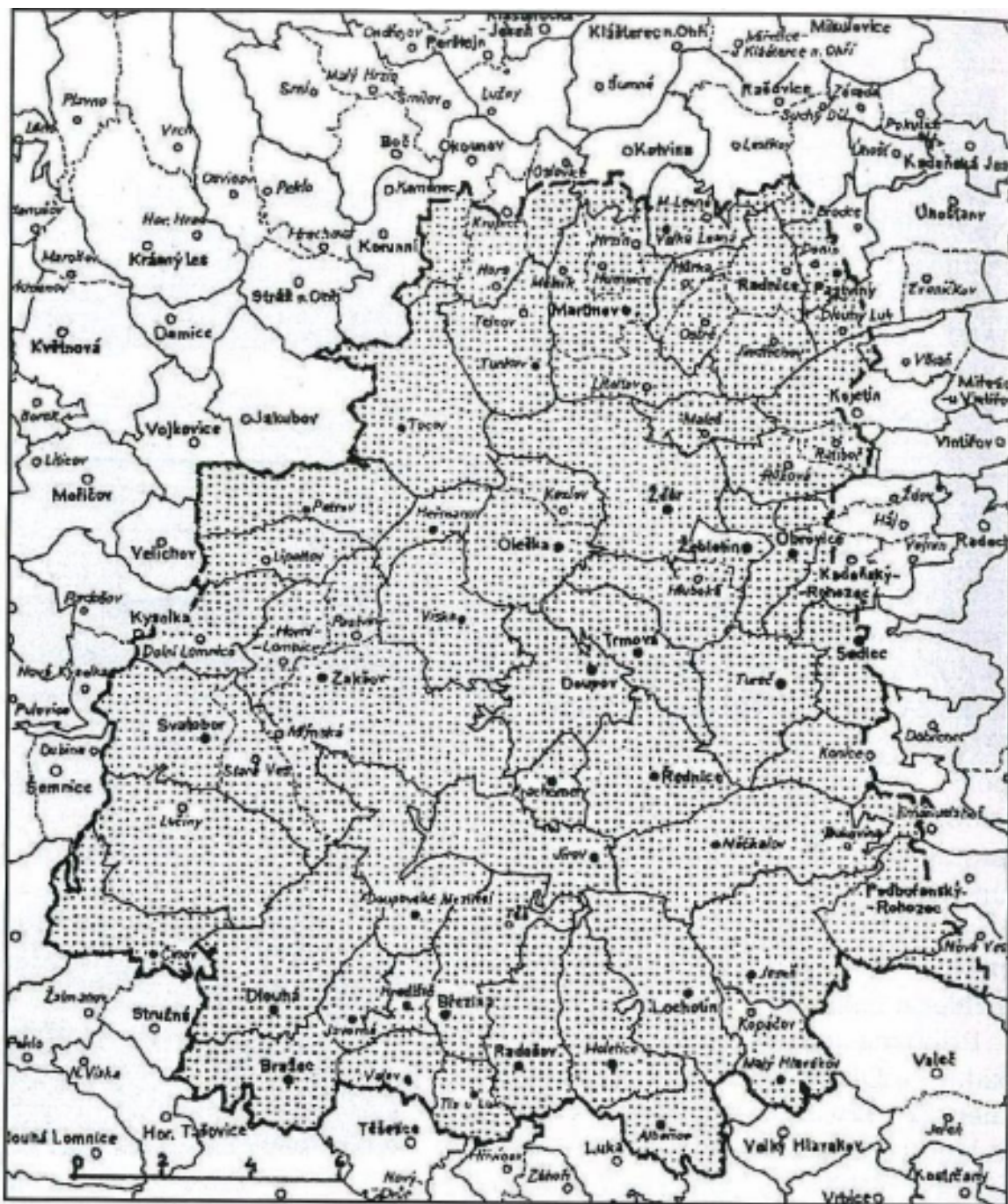
Příloha č.10.

	Počet obcí v územní struktuře k 1. 1.																	
	1961	1965	1970	1980	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2008
Karlovarský kraj	192	172	172	87	84	124	130	130	131	131	131	131	131	131	132	132	132	132
v tom okresy:																		
Cheb	54	49	48	21	21	37	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	39	40
Karlovy Vary	96	81	81	35	32	50	53	53	54	54	54	54	54	54	55	55	55	54
Sokolov	42	42	43	31	31	37	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38	38

Pramen: Český statistický úřad, Karlovarský kraj [online]. 2003 [cit. 2010-04-20].

Dostupné z WWW: < <http://czso.cz/xk/redakce.nsf/i/home>>.

Příloha č.11.

Pramen: Binterová 2005, str. 92

Příloha č.12.

pořadí	město	počet obyvatel	okres
1.	Karlovy Vary	51459	KV
2.	Cheb	34873	CH
3.	Sokolov	24467	SO
4.	Ostrov	17357	KV
5.	Chodov	14211	SO
6.	Mariánské Lázně	13758	CH
7.	Aš	13373	CH
8.	Nejdek	8498	KV
9.	Kraslice	7108	SO
10.	Horní Slavkov	5716	SO

Příloha č.13.

pořadí	obec	rozloha v ha	okres
1.	Hradiště	33158	KV
2.	Teplá	11323	CH
3.	Toužim	9853	KV
4.	Cheb	9637	CH
5.	Bochov	9565	KV
6.	Kraslice	8135	SO
7.	Březová	5959	SO
8.	Karlovy Vary	5910	KV
9.	Aš	5586	CH
10.	Stará Voda	5403	CH

Příloha č.14.

pořadí	obec	hustota v obyv./km ²	okres
1.	Sokolov	1068	SO
2.	Chodov	997	SO
3.	Karlovy Vary	871	KV
4.	Bukovany	550	SO
5.	Velká Hleďsebe	484	CH
6.	Cheb	362	CH
7.	Ostrov	344	KV
8.	Nová Role	303	KV
9.	Dalovice	300	KV
10.	Rotava	288	SO

Příloha č.15.

pořadí	obec	počet obyvatel	okres
1.	Přebuz	77	SO
2.	Teplička	95	KV
3.	Tuřany	120	CH
4.	Ovesné Kladruby	123	CH
5.	Smolné Pece	124	KV
6.	Vlkovice	125	CH
7.	Pomezí nad Ohří	138	CH
8.	Velký Luh	144	CH
9.	Prameny	145	CH
10.	Čichalov	150	KV

Příloha č.16.

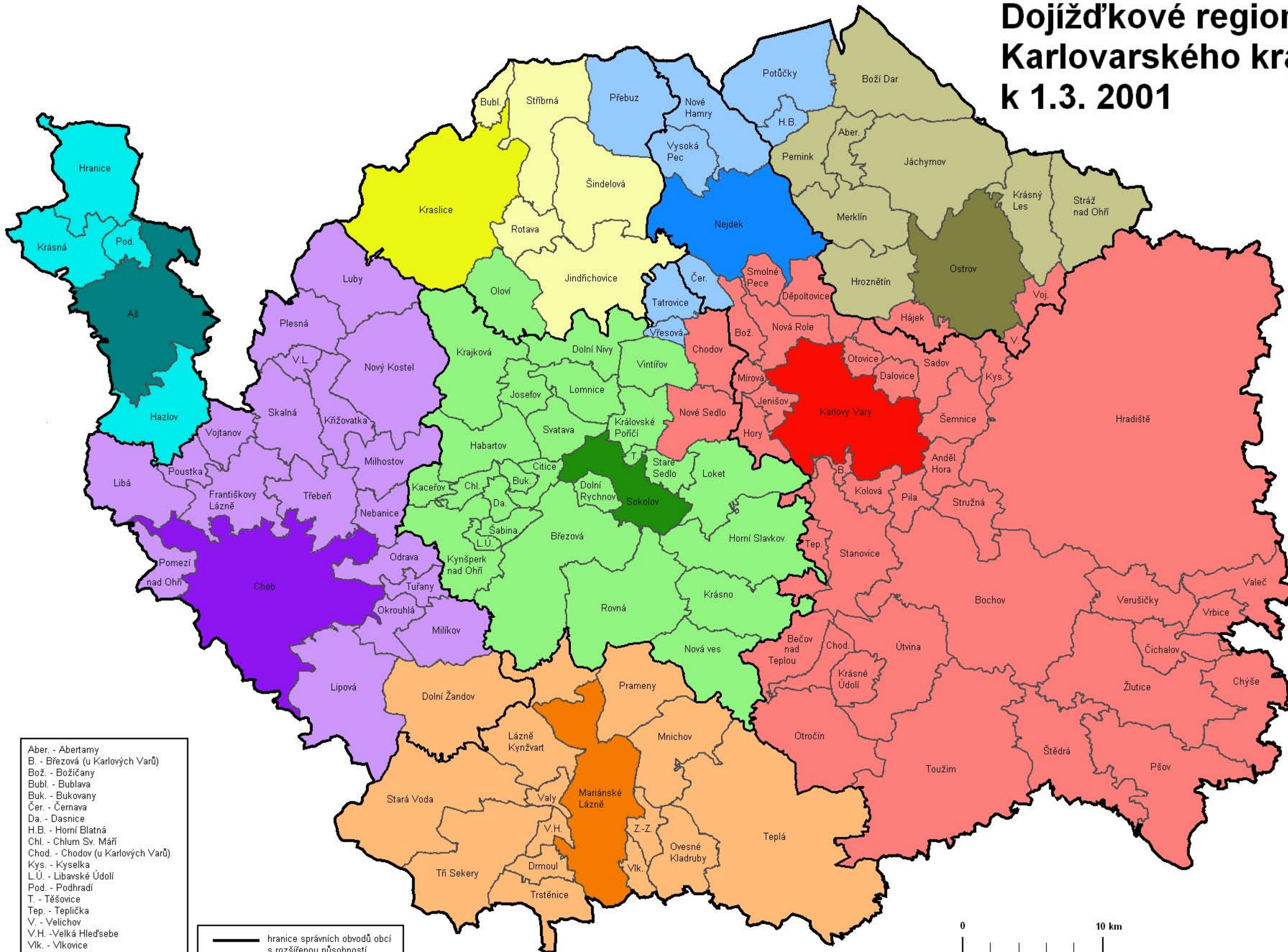
pořadí	obec	rozloha v ha	okres
1.	Těšovice	118	SO
2.	Březová	208	KV
3.	Libavské Údolí	229	SO
4.	Velichov	235	KV
5.	Bukovany	310	SO
6.	Vřesová	313	SO
7.	Mírová	390	KV
8.	Dasnice	404	SO
9.	Valy	429	CH
10.	Otovice	442	KV

Příloha č.17.

pořadí	obec	hustota v obyv./km ²	okres
1.	Hradiště	2	KV
2.	Přebuz	3	SO
3.	Boží Dar	5	KV
4.	Prameny	6	CH
5.	Šindelová	7	SO
6.	Ovesné Kladruby	7	CH
7.	Stará Voda	9	CH
8.	Krásný Les	10	KV
9.	Nová Ves	11	SO
10.	Jindřichovice	11	SO

Pramen příloh č.10 až č.15.: ČSÚ - Městská a obecní statistika k 31.12.2008 (czso.cz); vlastní zpracování

Dojížd'kové regiony Karlovarského kraje k 1.3. 2001

- Aber. - Abertamy
- B. - Březová (u Karlových Varů)
- Bož. - Božičany
- Bubl. - Bublava
- Buk. - Bukovany
- Čer. - Černava
- Da. - Dasnice
- H.B. - Horní Blatná
- Chl. - Chlum Sv. Máří
- Chod. - Chodov (u Karlových Varů)
- Kys. - Kyselka
- L.Ú. - Libavské Údolí
- Pod. - Podhradí
- T. - Těšovice
- Tep. - Teplička
- V. - Velichov
- V.H. - Velká Hleďsebe
- Vlk. - Vlčkovice
- V.L. - Velký Luh
- Voj. - Vojkovice
- Z.-Z. - Zádub - Závášín

hranice správních obvodů obcí s rozšířenou působností
 hranice obcí

* Pramen: Kolektiv autorů, SLDB 2001 pro okres Karlovy Vary, Cheb a Sokolov, Krajská ČSÚ, Karlovy Vary, 2003.

0 10 km

1:200 000